

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 846913/2

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב דניאל אדרי – אב"ד, הרב בן ציון הכהן רבין, הרב אלעד עלי

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שלומית ביר)

נגד

הנתבע: פלוני

הנדון: גירושין – הליך פלילי נגד סרבן גט

פסק דין

בתאריך ה' באייר התשע"א (9.5.2011) הוציא בית הדין האזורי בירושלים פסק דין ארוך ומנומק אשר בסופו הכריע ברוב דעות כי יש לחייב את הבעל [א'] במתן גט לאשתו.

על פסק דין זה הגיש הבעל ערעור אל בית הדין הרבני הגדול, ובתאריך כ"ג באייר התשע"ב (15.5.2012) הוציא בית הדין הרבני הגדול פסק דין בו הוא דוחה את הערעור כנגד פסק הדין לחיוב בגט, והוסיף לחייב את הבעל במזונות אישה בסך 500 דולר לחודש מדין 'מעוכבת מחמתו', החל מיום מתן פסק הדין בערעור.

באשר לפסק דין לכפיית גט, אפפה את העניין אי-בהירות. בהמשך לפסק דינו בערעור על החיוב בגט, הוציא בית הדין הרבני הגדול, בתאריך כ"ד בתמוז תשע"ג (02.07.2013), החלטה המורה להחזיר את התיק אל בית הדין האזורי כדי שידון בבקשת האישה להטלת סנקציה של מאסר על הבעל בשל המשך סירובו לגרשה כפי שחויב בבית הדין.

במענה לכך הוציא בית הדין האזורי בירושלים ביום א' באב תשע"ג (08.07.2013) החלטה לפיה יש להחזיר את הבקשה אל בית הדין הרבני הגדול אשר טיפל בעניין, ובתאריך י"ד בכסלו תשע"ד (17.11.2013) ניתנה על ידי בית הדין האזורי בירושלים החלטה נוספת, במענה למכתבו של הרב אליהו מימון, מנהל אגף עגונות בבתי הדין הרבניים, ובה נכתב כי "מאחר שהכפייה למאסר ניתנה על ידי בית הדין הגדול יש להעביר את מכתבו של הרב מימון בעניין הרחבת הסנקציות אל בית הדין הרבני הגדול". במענה לכך נתן בית הדין הרבני הגדול החלטה בתאריך י"ד בטבת תשע"ד (17.12.2013), המבחינה כי נפלה ביד בית הדין האזורי בירושלים "טעות נכרת, [ו] בית הדין הגדול לא פסק כפייה במאסר על הבעל". בהמשך להחלטה זו הוציא נשיא בית הדין הרבני הגדול החלטה להעביר את התיקים בעניינם של הצדדים אל בית הדין האזורי בחיפה, ולאור זאת ניתנה החלטה בבית הדין האזורי בירושלים, בתאריך כ"ו בסיון תשע"ד (24.06.2014) הסוגרת את התיקים ומעבירה את הטיפול בנדון אל בית הדין דנן.

אמנם, מן הנכון היה במקרה זה כי יינתן פסק דין מפורש לכפיית גט, הקובע כי יש לעבור לשלב הבא של כפיית הגט על הבעל על ידי הטלת סנקציות של מאסר וכדומה, כמקובל בבתי הדין הרבניים. אלא שבמקרה זה עקב חוסר הבהירות, היה ברור לבית הדין – ובדיעבד בטעות –

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כי כבר יצא פסק דין לכפיית גט, ואין צורך כי בית דין זה יוציא פסק דין מפורש בעניין, ודי לו בכך שיוציא צווים לכפיית גט בהתאם לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 (להלן: "חוק קיום פסקי דין של גירושין"). לכן, משלב זה והלאה הוציא בית הדין החלטות רבות (כשבע עשרה החלטות, מהתאריך 10.7.2014 עד לתאריך 28.6.2016) בעניין מאסרו של הבעל בהתאם להוראות חוק קיום פסקי דין של גירושין, לפיהן:

בהתאם לסעיף 3א. (א) לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה – 1995. מחליט בית הדין להורות לשב"ס להחזיק את הבעל [א'] בבידוד לתקופה של 4 ימים.

המשך דיון בעניינו יתקיים ביום [...].

ובנוסף להן הוציא החלטות הנוגעות בעניינים אחרים של מאסר הבעל הסרבן.

כאן המקום לחזור ולהזכיר את המפורסמות, כי בהתאם להוראות חוק קיום פסקי דין של גירושין, אין צורך שבית הדין הרבני יוציא פסק דין מפורש לכפיית גט כדי שניתן יהיה להטיל על סרבן הגט הגבלות לפי חוק זה, כולל הטלת מאסר בגין סרבנות גט, כפי שקובע סעיף 1(א)- (ב) לחוק:

(א) קבע בית דין רבני, בפסק דין או בהחלטה (בחוק זה – פסק דין), שאיש ייתן גט לאשתו, והאיש לא קיים את פסק הדין, רשאי בית הדין, במטרה להביא לקיום פסק הדין, ליתן נגדו בהתאם להוראות סעיף 4, צו הגבלה כמשמעותו בסעיף 2, צו הגבלה בדרך של עיכוב או שלילה של גמלה או קצבה כמשמעותו בסעיף 2א או צו הגבלה בדרך של מאסר כפייה כמשמעותו בסעיף 3 או צו הגבלה בדרך של בידוד בהתאם להוראות סעיף 3 א (להלן – צו הגבלה).

(ב) לענין סעיף זה, אין נפקא מינה אם ננקטה בפסק הדין לשון של כפייה, חובה, מצווה, הצעה או לשון אחרת.

יחד עם זאת, לשם הסדר הטוב והנכון וכדי שההליך יתאים להנחיית פרקליט המדינה 2.24 בעניין העמדה לדין בגין סרבנות גט, אנו קובעים כי מעמדה של החלטת בית הדין זה מיום כ"ו בתמוז התשע"ה (13.7.2015), אשר ניתנה בהרכב שלושה דיינים, "המורה לשירות בתי הסוהר שלא לספק לבעל [א'] מזון בכשרות מהדרין, לנ"ל יסופק מזון בכשרות רגילה כמקובל" – דינה מבחינת מהותה ותכליתה של ההחלטה הוא כשל 'פסק דין לכפיית גט' לכל דבר ועניין המתיר הלכתית הפעלת סנקציות של כפייה על הבעל לשם נתינת הגט לאשתו. אמנם כותרתו של פסק דין זה הוא כשל 'החלטה' גרידא, אך בהתאם לקביעת בית המשפט העליון בבג"ץ 6994/15 פלוני נ' ביה"ד הרבני הגדול ירושלים (2015) הרי שסיווגה של החלטה שיפוטית כ'החלטה' או כ'פסק דין' אינה נקבעת לפי כותרתה אלא לפי תוכנה ומהותה:

החלטה זו סווגה על ידי בית הדין האזורי כ"פסק דין" ונחתמה על ידי שלושה דיינים [...] אשר לסיווגם הנכון של ההליכים שהתבררו לפני הערכאות הקודמות, מקובלת עלי עמדתו של היועץ המשפטי לשיפוט הרבני. עניינה של החלטת בית הדין הרבני האזורי היא במזונות אישה, שניתנה טרם שההליך בין הצדדים הגיע לסיומו. משכך, ואף שההחלטה הוכתרה כ"פסק דין", אין מדובר בהחלטה המסיימת את הטיפול בתיק, אלא בהחלטת ביניים.

וראה עוד בעניין זה בע"א 7346/01 שטנדל נ' בזק בינלאומי בע"מ, פ"ד נו(3) 61 (וראה גם א' גורן, סוגיות בסדר דין אזרחי (2013), עמ' 1133):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשורה ארוכה של החלטות נקבע כי לעניין סיווגה של החלטה לצורך הגשת ערעור כפסק-דין או כהחלטה אחרת, המבחן הוא מהותה של ההחלטה, ולא כותרתה (ראו ע"א 277/81 גרינהאוז נ' גרינהאוז [11], בעמ' 202. ראו גם, בכיוון ההפוך, פסק-דינה של כבוד השופטת ביניש בע"א 7424/96 בנק המזרחי בע"מ נ' חברת אליהו גרציאני (1988) בע"מ [12], בעמ' 155).

ומאחר והתוכן והתכלית שמאחורי החלטת בית הדין דלעיל היתה להוסיף ולהחמיר את הגבלות הכפייה על הבעל, אחר החלטות הרבות למאסר ולנתינה בבידוד, ברור כי יש בהחלטה זו קביעה הלכתית המסיימת את הדיון בעניין הכפייה, וקובעת כי הדין נותן שיש לכפות את הבעל לתת גט, וממילא הצעד שהורה עליו בית הדין שלא לספק לבעל מזון בכשרות מהדרין נכון ותקף על פי דין, ונמצא שאין החלטה זו אלא, כאמור, פסק דין לכפיית גט.

ואל תשיבני ממה שנמצא בתקנה קי"ד לתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג, "כל החלטה, למעט החלטה דיונית, שניתנה תוך מהלך המשפט, צריכה להיות כתובה ומנומקת", שהרי, לפי אותה תקנה, "בית-הדין יכול לדחות את מתן נימוקי ההחלטה לתאריך אחר". אי לכך, אנו מחליטים כי הנימוקים לפסק הדין לכפיית גט, שניתן בתאריך מיום כ"ו בתמוז התשע"ה (13.7.2015) יינתנו בפסק דין זה, ויש לראות את הנימוקים שנביא להלן כנימוקים לפסק הדין לכפיית גט על הבעל וכדלהלן:

בפנינו מקרה קשה של סרבן גט, ואחד התיקים הקשים בעניין עגינות.

הצדדים אזרחי ארה"ב. הבעל יליד הארץ ובעל תעודת זהות ישראלית. הצדדים נישאו כדמו"י בתאריך כ"ח באייר תשל"ט (25.5.1979) בבולטימור-ארה"ב ומנישואין אלו נולדו לצדדים שלושה ילדים שהם היום בגילאי 13, 11, 9.

הצדדים חיו יחד עד שנת 2003 בלוס אנג'לס, כאשר בשלב זה עקב סכסוך ביניהם שהיה בין השאר גם בעניין הילדים, עברה האישה להתגורר בבולטימור (מרחק 6 שעות טיסה מלוס אנג'לס).

בשנת תש"ע, הגישה האישה תביעת גירושין כנגד בעלה בבית הדין בלוס אנג'לס, ולדברי בית הדין שם, הבעל הוזמן שלוש פעמים וסירב להופיע והוציאו כנגדו כתב סירוב.

לדברי האישה כמובא בכתב התביעה שהוגש לבית הדין בתאריך כ"ב באדר ב' תשע"א (28.3.2011), הבעל התעלל בה פיסית ורגשית, נהג באלימות לאורך כל שנות הנישואין, הגביל את צעדיה ומנע ממנה אפשרות ליצור קשר עם קרוביה, ניתק את קו הטלפון לשיחות יוצאות ולבסוף ניתקו לחלוטין.

משגברו הסבל, העינויים והייסורים, ביקשה האישה לשים קץ לנישואיה ולהתגרש מבעלה, משכך עתרה לבית הדין בבולטימור אך הבעל סירב להתייצב לדיונים ולפיכך ניתן כנגדו כתב סירוב מבית הדין צדק דק"ק אגודת ישראל דלאס אנדזשעלעס.

וזה לשון כתב הסירוב:

לכל מאן דבעי למידע:

מר [א'] ממתא לאס אנדזשעלעס נתבע לדין ממרת [ד'] ממתא באלטימאר ולא בא לדין אחר שהוזמן מבד"צ כבר שלש פעמים, ואכן מר [א'] הוא סרבן לדין ככל פרטי ההלכות המבוארות בשו"ע יו"ד סימן של"ד עד שיעמד לפני בית דין לתשובת המשקל ואם לא יעשה כן יכנס לנידוי וחרם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועל זה באנו על החתום ב' לפרשת וירא ט"ו מרחשוון תש"ע פה לאס אנדזשעלעס.

אברהם שלמה טייכמאן

אלחנן טויבער

שלמה קליין

הבעל ביקש בית דין זבל"א (= זה בורר לו אחד - כל אחד מהצדדים בוחר דין אחד והם בוחרים דין שלישי) שידון בעניינו ואף בחר את הרכב בית דין זה. האישה הסכימה ואף קיבלה עליה בקניין את סמכות בית הדין הנבחר, ומשכך כתב הסירוב הוסר. בעניין הצדדים התנהלו דיונים, אך הבעל לא היה מוכן לציית לבית הדין, משכך הודיע בית הדין זבל"א שהבעל לא ציית דינא והוצא כנגדו אישור סירוב על ידי בית הדין דלאס אנדזשעלעס. וזה לשון אישור הסירוב:

לכל מאן דבעי למידע:

נכון הוא שהודיענו בית הדין זבל"א שמר [א'] רצונו לציית דינא בנוגע לסידור ילדיו וסידור גט פטורין, ושעל כן הוסר כתב הסירוב מיום ט"ו מרחשוון שנה זו, אך לדאבונו עכשיו הודיענו בית הדין זבל"א שבהם בחר מר [א'] בעצמו, שאינו ציית דינא, על אף ש[נד'] כן קבלה את בית הדין בזבל"א על עצמה, אשר על כן הננו מאשרים כתב הסירוב מיום ט"ו מרחשוון שנה זו:

ואכן מר [א'] הוא סרבן לדין, ככל פרטי ההלכות המבוארות בשו"ע יו"ד סימן של"ד, עד שיעמוד לפני ב"ד לתשובת המשקל, ואם לא יעשה כן ח"ו יכנס לנידון נידוי וחרם.

ועל זה באנו על החתום כ"ט אדר תש"ע לפ"ק פה לאס אנדזשעלעס.

אברהם שלמה טייכמאן

אלחנן טויבער

שלמה קליין

כמו כן בשל העובדה כי הבעל לא התייצב לדיונים לא ניתן היה לקיים בבית הדין בחו"ל דיון בעניינם של הצדדים או לסדר גט, פסק בית הדין צדק ועד הרבנים דקליפורניה של הרב אברהם יוניון בתאריך כ"ג אדר ב תשס"ג 27.3.2003 שהאישה רשאית לפנות לערכאות.

בשנת 2005 הכריז בית המשפט בבולטימור על גירושי הצדדים, היינו הצדדים התגרשו אזרחית בלבד ומעולם לא התגרשו כדמו"י. הגירושיין האזרחיים התבצעו ללא נוכחות הבעל שכן גם מדיוני בית המשפט נעדר הבעל ולא התייצב. (בתיק מצורפים מסמכים בעניין הגרושים האזרחיים).

עובדתית, נכון להיום הצדדים גרושים אזרחית לפי חוקי מדינת ניו יורק. אין זה מעניינינו לדעת כיצד נקבעו הגירושיין. די לנו, שמדינת ניו יורק רואה את הצדדים כגרושים אזרחית, ומבחינתה כל אחד יכול להינשא עם כל מי שיחפוץ לבו.

התיקון לחוק שיפוט בתי דין רבניים סעיף 4א (ג) עוסק בבני זוג יהודים שנישאו לפי דין תורה, וגרושים לפי דין של מדינת חוץ. סעיף זה מתאים לחלוטין לנידונו. הרציונאל בסעיף הוא, שאדם שיכול להינשא לפי דין אזרחי, אינו יכול להחזיק בבן הזוג השני בגלל דין תורה. גם אם המערער הגיש ערעור, הרי יכול המערער להחליט מהיום להיום, להשתמש בתעודת הגירושיין האזרחית, ולהינשא. תעודה זו לא בוטלה ולא עוכבה בשום דרך. המחוקק הישראלי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רצה למנוע מצב, שבו מחד יוכל בן הזוג האחד להינשא אזרחית, ומאידך ימנע מבן הזוג השני להינשא בגלל שאותו בן זוג רואה את עצמו כפוף לדין תורה. הבעל, אם ישוחרר או יברח מן הארץ, יוכל להתחתן עם מי שיחפוץ על פי החוק מאחר ובידו תעודת גירושין, ואילו האישה תישאר עגונה היות ומעוניינת בגט כדין תורה ורק מצד זה יש מקום לכפותו בגט.

הגדיל הבעל לעשות, וביום כ"ז אייר תש"ע מסר הבעל מודעה בבית הדין בו התייצב בניו יורק, במודעתו נשבע הבעל שלא ליתן גט לאשתו.

במהלך חודש אדר ב' תשע"א, הגיעו הצדדים לארץ בליווי ילדיהם, כדי לחגוג את בר המצווה לבנם הבכור בכותל המערבי. האישה הוציאה עיכוב יציאה כנגד בעלה בבית הדין בתאריך כ"א באדר ב' תשע"א (27.3.2011) והבעל פתח תיק לביטול עיכוב יציאה. כמו כן פתחה האישה תיק תביעת גירושין.

הבעל הוזמן לדיונים אך התחמק ולא הגיע לדיונים, כמעשהו בחו"ל כך נוהג בישראל, הוצאו נגדו צווי הבאה הן על ידי בית הדין האזורי והן על ידי בית הדין הגדול, והבעל לא התייחס והיה מתחמק בכדי שלא יעצר.

הבעל נעצר בשנת 2012 ומאז הוא במעצר.

כנגד הבעל ניתנו פסקי דין לחיוב גט הן מבית הדין האזורי ירושלים והן על ידי בית הדין הגדול, האב ממשיך בסרבנותו למתן גט. פסקים אלו מצטרפים לפסקי בית הדין בחו"ל שהורה לבעל לגרש את האישה, ואף על פי כן הבעל סירב לגרש את אשתו.

הבעל זומן אין ספור פעמים לדיון בבית הדין, באמצעות השב"ס, הוצעו לו הצעות מפתות, בכדי שישכים ליתן גט אך ממשיך בסרבנותו.

בית הדין אף זימן את משפחתו, אמו, אחיו ואחותו אשר שוחחו איתו ארוכות שייתן גט אך הוא סירב, וזאת על אף הבטחות מרחיקות לכת שקיבל ממשפחתו בעניין העזרה שיעזרו לו לכשישתחרר ואף יוותרו לו על כל הנחלה שתירשם על שמו, וזאת בנוסף להצעת בית הדין.

בתאריך כ"ג אדר א' התשע"ד (23.2.2014) ניתנה החלטה מבית הדין הגדול ע"י נשיא בית הדין הגדול הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א והגאון הרב ציון אלגרבל שליט"א והגאון הרב אליהו אברגיל שליט"א וזה לשון ההחלטה:

"באם הבעל יעמוד בסרבנותו למתן גט מרצונו, בית הדין ידון בהטלת סנקציות נוספות כולל אפשרות לכפות את הבעל לגט באמצעות מאסר ובידוד, עד שהבעל יפנים שאין לו לעגן את אשתו, וייתן גט מתוך הבנה שלא לעגנה".

בית הדין האזורי זימן את הבעל אין ספור פעמים והבעל מסרב ליתן גט ואף אין מעלה טענה שמעוניין בשלום בית. הבעל אינו רוצה בשלום בית אך מבקש דרישות בשמיים שלא ניתן להיעתר להם, כמו פיצוי של מיליוני דולרים שתשלם לו האישה, ועוד. בית הדין היה מוכן לקבל את בקשתו להקים בית דין של זבל"א בשנית, אך בהודעה מחו"ל הדיינים לא היו מוכנים לבקשה זו והואיל והבעל כבר נקט בדרך זו אך לא ציית דינא לבית הדין שהוא עצמו בחר. בית הדין זימן לארץ את רבו של הבעל עם ילדיו והם ניסו לשכנעו ליתן גט, שוחחו עמו שעות, אך הבעל סירב ללא כל סיבה, וכאמור, אפילו לא טען שרצונו בשלום בית.

כפי העולה מכתב התביעה אין ספק שהבעל מאוס על האישה, ואין צריך שהאישה תאמר את המילים 'מאוס עלי', די בזה שלפי ראות הדיינים מתוך דברי האישה ניכר שבעלה מאוס

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעיניה, ואין מאיסות גדולה בבעל יותר מאשר לפנות לערכאות לקבלת גט אזרחי על אף שהאישה חרדית ונישאה כדמו"י, וכידוע לבית הדין האישה נכון להיום חיה עם אדם אחר, הבעל עצור מספר שנים בישראל והאישה אינה מתעניינת בבעלה, פרודה ומנותקת מבעלה כבר כ-14 שנה, עושה כל שביכולתה בכדי לקבל את הגט ואינה מעוניינת כלל וכלל בבעלה ולא בשלום בית.

עיין בפד"ר חלק יא עמוד 94 שם נכתב כי: כיון שאמרה האישה בפנינו שאינה יכולה לעשות שלום בית בשום פנים ומעדיפה להתאבד מאשר להשלים עמו יש לראות בזה כאילו אמרה מאיס עלי וכאשר בארנו בפס"ד שבכרך ט עמוד קפ"ב שכל שמסרכת בכל תוקף לחזור אליו אף שלא אמרה את הלשון 'מאיס עלי' דינה כמורדת דמאיס עלי, עיין שם.

וכן כתבו בפד"ר חלק ח' עמוד 124 והלאה (בפסק דין שניתן ע"י הרבנים הרב יעקב רוזנטל הרב עזרא הדאיה והרב ברוך רקובר בבית הדין בחיפה):

"ברור דבדין מאוס עלי אין צורך שתגיד דווקא 'מאוס עלי' אלא כל היכא שטוענת שאינה רוצה אותו הרי זה כטוענת מאוס עלי וכן הובא בכנסת הגדולה סימן ע"ז ס"ק יט בשם שו"ת מהר"א ששון דאם אומרת איני רוצה בו וכדומה הוי כמאוס עלי".

וכן כתב הרב צימבליסט בפד"ר חלק ט' עמוד 183 וזה לשונו:

"יש לומר שגם להרמב"ם אין צורך דוקא שתאמר הלשון 'מאוס עלי' אלא כל שמוכח מתוך דבריה שאינה רוצה בו בשום פנים ויש אמתלא לדבריה שלא משום שנתנה עיניה באחר או בממון אלא שבאמת ובתמים היא ממאנת בו, כל זה הוא בכלל מאיס עלי.

ועיין עוד בשורת הדין חלק ב' עמוד קצ"ג בפסק דינו של הרב יעקב אליעזרוב בחיוב בעל נכפה בגט וזה לשונו:

"והנה כל שניכר לבית הדין שהאישה אינה חפצה בבעל ומסכמת למחול על כתובתה, יש לה דין מאיס עלי ואין צריך שתאמר דווקא 'מאוס עלי', דאף האומרת איני רוצה בו ושנאתיו הווי ליה כאומרת מאיס עלי, כן כתב בשו"ת מהר"א ששון סימן קפו".

כידוע ישנה מחלוקת ראשונים ואחרונים בדין מאיס עלי האם כופין או לא כופין ואין כאן המקום להאריך וכבר הארכנו בעניין זה בפסקי דין אחרים.

ועיין בשו"ת יביע אומר לגאון הגדול מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל, חלק ג' סימן י"ח מה שכתב בהרחבה ובארוכה בדין מאיס עלי והביא דברי הראשונים והאחרונים בענין זה.

ועיין עוד בפד"ר ח"ז עמודים 201-207 ופד"ר ח"ב עמ' 194-195.

אין ספק שאת דעת האומרים שניתן לכפות במאיס עלי נוכל לצרף למקרה דידן כסניף.

הבעל הינו סרבן גט לאורך שנים, אוטם את לבו משמוע לדברי בתי הדין, הן בחו"ל והן בארץ, ומתאכזר כלפי אשתו, הן בשנות הנישואין והן בשנות הפירוד. אם הדבר היה תלוי בו האישה תישאר עגונה לנצח נצחים. הבעל עושה זאת מתוך נקמנות וסחטנות גרידא ללא כל סיבה. כל טענותיו שקריות, הוא אינו מוכן לקבל את פסקי הדין, וגם לפסק הדין שנתן בית הדין זבל"א שהוא בחר והקים סירב לקבל. לדעת בית הדין הבעל כלל אינו מעוניין באשתו וכן האישה אינה מעוניינת בו שהרי קיבלה פסק דין שהינה גרושה אזרחית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור האמור, שהצדדים מורדים זה בזה ודברי רבינו ירוחם (משרים חלק ח' נתיב כ"ג) שייכים לנסיבות מקרה זה וזה לשונו שם:

"כשאשה אומרת לא בעינא ליה יתן לי גט וכתובה, והוא אומר לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט, מסתברא דאין דנין אותה כמורדת וכו' אלא מיהו משהינן לה תריסר ירחי אגיטא דילמא הדרי בהו, לאחר שנה כופין אותו לגרש וכו'".

על דינו של רבינו ירוחם הסתמכו גם בפסקי דין רבניים חלק י"א (עמודים 89-95 בית הדין הרבני האזורי ת"א יפו בפני כב' הדיינים הרבנים ח"ג צימבליסט, ע' אזולאי, ש' דיכובסקי שליט"א) וכתבו "כאשר הבעל והאשה שניהם מורדים זה בזה, כופין, או על כל פנים מחייבים את הבעל לגרשה". וכתבו עוד שם "הואיל וכאמור אף הוא אינו חפץ בשלום בית, ואף הוא מורד בה, אם כן מן הדין הוא חייב לגרשה וכמו שהבאנו מדברי רבינו ירוחם שבכגון זה כופין אותו לגרשה ואף אם לא נגיע לידי מידה זו של כפייה, מכל מקום יש לחייבו לגרשה וכו'".

הזוג מסוכסך כבר משנת 2003 ואין ביניהם חיי אישות כבר כ-14 שנה, והם חיים כפרודים בדירות נפרדות ובערים שונות וארצות שונות. במקרה זה ודאי שאין סיכוי לשלום.

בנוסף לכך בית הדין התרשם שהבעל אליהם וכן יש לו קושי בריסון עצמי, בשליטה על כעסים ובניהול דו שיח רגוע וענייני. דבריו בבית הדין מתלהמים, מלווים בהרמת קול ובחוסר שקט. הגם שבית הדין מאמין שהבעל נתון בסערת רגשות עקב תחושתו שנגרם לו עוול, הרי בהתחשב בנסיבות אלו, התנהגותו עדיין חריגה ובלתי מרוסנת.

התנהגות זו מסייעת לטענות האשה כי סבלה מאלימות פיזית מהבעל, וגם דברים אלו נוכל לצרף בכדי לכופף את הבעל ליתן גט לאשתו על פי מה שכתב הרמ"א אבן העזר סימן קנ"ד סעיף א' אדם שמכה יש אומרים שכופין אותו להוציא והוא מדברי המרדכי ע"ש. עיין עוד בתשובת הרמב"ן סימן ק"ב, ועוד ואין כאן המקום להאריך.

לאור כל האמור לעיל, יש להסתמך על דברי הגר"ח פלאגי, על דברי רבינו ירוחם, על טענת 'מאיש עלי', על טענת האלימות והחשש שמא תצא לתרבות רעה כמוכא לעיל מהיביע אומר, ובצירוף כל הנ"ל יש לכופו ליתן גט.

לא נעלם מעינינו מה שכתבו בפסק דין בית הדין הגדול בשם דעת הרוב (הגר"א שרמן והגר"ח איזירר שליט"א, לא התפרסם) שאין הכוונה בדברי הגר"ח פלאגי לכופף את הבעל לתת גט אלא זו עצה טובה לדיינים שכאשר קיים מצב של פירוד, למנוע מצב של חטא אצל בני הזוג, וכופין על המצוות לעשות הכל כדי להציל את הזוג מאיסור, ואולי גם חובה על בני הזוג להישמע לבית דין בכך, אולם מובאת שם דעת הדיין שהיה במיעוט (הגר"צ בוארון שליט"א) אשר לא הסכים עמם בכך וסבר שזו פרשנות שאינה נכונה בדברי הגר"ח פלאגי שהרי שם נאמר ש'כופין' את הבעל ליתן גט ודבריו צוטטו פעמים רבות בפדרי"ם ובפסקי דין רבים.

בפד"ר חלק י"א (עמודים 362-364 ערעור בבית הדין הרבני הגדול בירושלים בפני כבוד הדיינים הראשלי"צ הרב עובדיה יוסף זצ"ל נשיא, הרבנים י.קאפח והרב מ. אליהו זצ"ל) דנו בענין חיוב בגט וכתבו במסקנות:

"כשמתברר לבית הדין כי לזוג אין כל סיכוי לחזור לשלום בית, פוסקים גירושין אף לפי תביעת הצד האשם בהפרת שלום הבית [...] אחרי העיון בכל החומר שבכל התיקים כולל תיקי בית דין זה, נראה אמנם שאין האשה אשמה במצב האומלל שנוצר, וכל כולה, ואם תרצה אמור רוב רובה של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האשמה רובצת על שכם הבעל, אך הלעולם תאכל חרב? ברור שאין להניח מצב זה להמשיך ללא סוף, וכיון שברור שאין עוד תקנה וזוג זה לא ישובו לחיות בשלום, יש לשים קץ ולהפריד בין הזוג.

בנידון דידן שאין תוחלת ואין סיכוי הקטן ביותר לשלום בית, וגם הבעל עצמו כלל לא מעלה טענה של שלום בית, ויתירה מזו, הבעל ואחי האב שייצג אותו הצהירו בדיונים שהוא מוכן לתת גט, ורק העלו טענות בעניין הסמכות או עניינים אחרים שמהווים מניעה לדבריהם למתן הגט, כפי שכתבנו לעיל חובה על בית הדין לשים קץ למצב הבלתי נסבל ולהפריד בין בני הזוג. ונראה כי הסנקציות שהוטלו עליו הכוללות את רוב או כל המרכיבים האפשריים במסגרת ההלכה ותקנות הדין, כולל מאסר בפועל של מספר שנים, אינן משנות את עמדתו של הבעל בסירובו למתן גט לאישה, כשהוא שם לו למטרה לאמלל ולעגן את האישה וממשיך בסירובו למתן הגט, משכך יש לכופו ליתן גט.

הבעל חושב שהינו "חכם מכל אדם" ולכן מרשה לעצמו לנהוג בבית הדין כפי העולה על רוחו. הבעל אינו בוחל בהתנהגות בוטה, ובבית הדין לא פעם ולא פעמיים מרשה לעצמו להשתלח בדברים חריפים ולדבר בצורה חצופה מאוד כלפי הדיינים, ראה בפרוטוקולים. בתחילה בית הדין נהג בסלחנות כלפיו על התנהגותו וחוצפתו, בית הדין מחל על כבודו בתקווה שאולי בכך יסייע ביד הבעל להתגבר על עקשנותו ולתת גט ולהתיר את האישה מעגינותה, אבל הבעל לא הבין זאת והמשיך וממשיך לדבר בצורה חצופה ומבוזה מתוך מחשבה שהכל מותר לו, ועושה זאת בביטחון שלא לומר בביטחון מופרז. בהופעותיו האחרונות בפני בית הדין בחר הבעל שלא לדבר, הוא אינו מוציא מילה אחת, אינו מגיב לשאלות בית הדין ועושה עצמו כחרש לא ישמע וכאילם לא יפתח פיו. בית הדין מתמיד בקריאה - הבעל עננו! ואין קול ואין עונה ואין קשב (כמליצת מרן היביע אומר).

כל ההגבלות שהיה אפשר להפעיל הופעלו עליו, והוא בשלו, אינו מוכן ליתן את הגט ומשאיר את האישה עגונה זה מספר שנים. כאמור, לדעת בית הדין גם הוא מעוניין בגירושין אך מנהל מערכת התשה עם האישה ללא סיבה הנראית לעין ואין ידוע למה ועל מה ומה רצונו בדיוק, ולא זאת בלבד אלא הגדיל עוד ואומר בצורה מאיימת אני לא אתן גט ותעשו מה שאתם רוצים ואף נשבע ומסר מודעה שלא ייתן גט. על אנשים כאילו נאמר עם עיקש תתעקש.

אין ספק שבעל זה הינו סרבן גט בצורה החמורה ביותר, ואף לאחר שנים ארוכות של פירוד עדיין מעגן את אשתו, זאת לאחר שגם בחיי הנישואין סבלה ממנו מרורות והיתה נתונה לאיומים ואלימות פיזית נפשית ומילולית.

אמנם הבעל טוען שכל טענות האישה בשקר יסודם, ומדובר בעלילות דברים חסרי שחר, והוא מעולם לא היכה את האישה ולא איים או אימלל את האישה. לדבריו הוא המסכן, ואם כבר צריך להטיל סנקציות במקרה זה הרי צריך להטיל אותם על האישה ולא עליו שהרי לדבריו הוא "צדיק, טלית שכולה תכלת". אך למצער נאמר שבית הדין לא מתרשם שהאמת כדבריו.

לאור האמור שהבעל חוייב בגט לפני זמן רב ואינו מוכן ליתן את הגט על אף המגבלות שהוטלו עליו והמאסר בפועל, יש לכופו בגט.

ואצטט מדברי מו"ר הרב הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א בספרו יביע אומר חלק ג' אבה"ע סימן כ' ס"ק ל"ה שכתב בזה הלשון:

"ובתשובה אחרת הארכתי בס"ד להוכיח שדעת כמה פוסקים ראשונים ואחרונים, שבית דין שפסקו לכופו את הבעל לגרש, על פי איזה פוסקים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אפילו טעו בדין, והוי גט מעושה שלא כדין, אין הגט פסול אלא מדרבנן. ומכל שכן בכפייה שבזמן הזה שאינה כפייה בשוטים, אלא בישיבה בבית הסוהר, ואין כל דמיון בין בית הסוהר של זמנינו לבית הסוהר שבזמנים הקודמים. והו"ל כספק ספיקא בדרבנן. ולדעת הרבה פוסקים עבדין ספיקא בידיהם בדרבנן להקל, וכל שכן בספק ספיקא, ומכל שכן בשעת הדחק ומקום עיגון כזאת. וק"ו בן בנו של ק"ו בדין מאיס עלי שרבו הפוסקים המקילים הן מצד הדין הן מצד התקנה ואפילו הרא"ש שחולק על הרמב"ם כתב, דבדיעבד שכפו את הבעל להוציא מה שעשו עשוי. וכן כתב הרשב"ץ, דאם נתגרשה בגט כזה, תנשא לכתחלה, ועל אחת כמה וכמה בנדון דידן.

אין ספק שבמקרה דידן יש גם טענת מאיס עלי ועוד טענה מבוררת על כל הטענות שהעלתה האישה כלפי בעלה, אלימות, איומים ופגיעה נפשית לילדים וכו'. משכך אין מנוס ואין ברירה בפני בית הדין אלא לכפות את הבעל למתן הגט.

כאן המקום להביא דברים שכתב בשו"ת יביע אומר חלק ג – אבן העזר סימן כ' דברים שכאילו נכתבו ממש לעניינינו ולמקרה דידן:

"המורם מכל האמור שהואיל ומצאנו חברים רבים גדולים ועצומים מרבותינו הראשונים דס"ל כשיטת הרמב"ם ז"ל שכופין את הבעל לגרש בטענת מאיס עלי, וכן תיקנו רבנן סבוראי בבי דינא דמתיתבתא, ונהגו בתקנה זו עד סוף זמן הגאונים קרוב לשש מאות שנה, ועשו מעשה רב לכוף את הבעל להוציא בטענת מאיס עלי. אף על פי שרבים מהפוסקים אינם סוברים כן, וגם מרן (בשו"ע אבן העזר סימן עז) סובר שאין כופין, מכל מקום כשיש עוד צירופים להקל, שפיר סמכינן על זה הלכה למעשה. (ועיין להגאון אגודת איזוב (חאה"ע ס"ס יט) בד"ה עוד יש) וכו' ובפרט שיש לצרף בזה כמה ספיקות וספקי ספקות. (וכמו שכתבנו בסימן יח אות ד). וכבר נודע בשערים המצוינים בהלכה מה שכתב הרשב"ץ ח"ב (סי' ח) וזה לשונו, ואף על פי שיש בתשובות גדולי האחרונים שאין כופין בזה [בדין מאיס עלי] כלל, מכל מקום אנן לא קטלי קני באגמא אנן, ומילתא דתליא בסברא, אין לדיין אלא מה שענינו ראות. ע"ש. וכן הוא בשו"ת יכין ובוועז ח"ב (סי' מד). וע"ע בשו"ת מהר"א אבן טוואה בחוט המשולש (סי' לה). ובשו"ת מעשה איש (חאה"ע ס"ס א). ע"ש. הא קמן שאף הרשב"ץ דקאי בשיטת הפוסקים שחולקים על הרמב"ם, כשיש עוד סניפין פסק להקל כדעת הרמב"ם. ודון מינה ואוקי באתריין. (ובתשובה אחרת הארכתי בס"ד להוכיח שדעת כמה פוסקים ראשונים ואחרונים, שבית דין שפסקו לכוף את הבעל לגרש, על פי איזה פוסקים, אפילו טעו בדין, והוי גט מעושה שלא כדין, אין הגט פסול אלא מדרבנן. ומכל שכן בכפייה שבזמן הזה שאינה כפייה בשוטים, אלא בישיבה בבית הסוהר, ואין כל דמיון בין בית הסוהר של זמנינו לבית הסוהר שבזמנים הקודמים. והו"ל כספק ספיקא בדרבנן. ולדעת הרבה פוסקים עבדין ספיקא בידיהם בדרבנן להקל, וכל שכן בספר ספיקא ומכל שכן בשעת הדחק ומקום עיגון כזאת. וק"ו בן בנו של ק"ו בדין מאיס עלי שרבו הפוסקים המקילים הן מצד הדין הן מצד התקנה, ואפילו הרא"ש שחולק על הרמב"ם כתב, דבדיעבד שכפו את הבעל להוציא מה שעשו עשוי. וכן כתב הרשב"ץ, דאם נתגרשה בגט כזה תנשא לכתחלה. ומה גם שהאישה צעירה לימים ויושבת גלמודה גמולה דא מבעלה, ויש חשש לפי ראות עיני בית הדין פן תצא ח"ו לתרבות רעה, אם תהיה תקוותה לקבלת גט למפח נפש. בהיות שזה שנים רבות יושבת בדד כבולה בחבלי העיגון. וכבר הבאנו (בסימן יח אות יג) דברי הגאון מהר"ח פלאגי דבכה"ג כופין את הבעל להוציא בגט. ועיין עוד בשו"ת חקקי לב (חאה"ע סי' נו דק"ה ע"א), שהביא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מה שכתב בשו"ת מהרשד"ם (סי' נו), ומשאת בנימין (סי' מד), שיש להקל הרבה בעיגונא דאיתתא כדי שלא יצאו בנות ישראל לתרבות רעה, ולא יבואו ח"ו להמיר דתם, ובפרט כשהאישה ילדה ורכה בשנים. ושכן כתב הרא"ם בתשובה (סימן לו), שאין לך שעת הדחק גדול מזה להשאיר האישה עגונה כל ימיה, ובודאי דנפיק מינה חורבא, וכל שכן בזמנים הללו שבעוה"ר רבו הפרצות ונתמעטו הצנועות. עיין שם. וכיוצא בזה כתב הגר"מ לבטון בשו"ת נכח השלחן (חאה"ע ס"ס יד) עיין שם. ובנדון דידן הרי כמה פעמים התחננו אליו ממש חברי בית הדין (בהרכבים שונים משך שנים רבות), ובקשוהו בדברי פיוס וריצוי שיואיל לפטרה בגט פן תצא ח"ו לתרבות רעה, והוא כמו פתן חרש יאטם אזנו, וגם לאחר החלטות בית הדין לחייב את הבעל לגרש את אשתו (כחשבם אולי יקיים מצוה לשמוע דברי חכמים (ב"ב מח) ובהסתמך גם על הפוסקים שכתבו שאפילו להחולקים על הרמב"ם וס"ל שאין כופין במאיס עלי, מ"מ חייב לגרשה) הבעל ממשיך בסירובו ונותן כתף סוררת לכל עצות והחלטות בית הדין. וכל דבריהם נשארו כקול קורא במדבר. וגם כשהאישה פקעה סבלנותה ואיימה בפני בית הדין ובפניו שאם לא יגרשנה תצא לתרבות רעה (ודברי התנצלותה לאחר זמן בפני בית הדין על זה, נאמרו אך ורק על פי עצת עורך – הדין שלה), וגם בעיני בית הדין נראה ברור שאין זה בבחינת גזים איניש ולא עביד, אלא קיים חשש מבוסס שאמנם אם ימשך מצב ביש זה לבלי סוף תצא האישה לתרבות רעה. ואין כל סיכויים שהאישה תסכים אי פעם לשוב ולחיות עם הבעל הזה, ולמרות מאמצים גדולים בדברי פיוס ברצי כסף ותחנות ובקשות חוזרות ונשנות פעמים אין מספר לאמור: הבעל עננו! ואין קול ואין עונה ואין קשב. ובדברים לא יוסר עבד. ובצירוף כל הסברות הנ"ל פסקנו בכוח ב"ד יפה להלכה ולמעשה לכופף את הבעל לגרש עד שיאמר רוצה אני, ולזה הסכים גם ראש בית דיננו הגאון הגדול מהר"ר ראובן כץ שליט"א (הרב הראשי ואב"ד פה פתח תקוה), ובהיות שהבעל הקשה את ערפו ואמץ את לבבו ולא אבה לגרש גם לאחר פסק הדין דקמן, נלקח אל בית הסוהר ע"י השלטונות בכדי להכריחו לציית לבית הדין."

ודון מיניה ואוקי באתרין, כאשר כל מילה וכל משפט שייכים בדיוק למקרה דידן וכאילו פסק דין זה נכתב על המעשה שלפנינו.

לאור כל האמור לעיל ברור שיש לכופף את הבעל למתן גט.

גט מעושה שלא כדין

המשנה בגיטין (דף פח ע"ב) דנה בדין כפיית בעל לתת גט וזה לשון המשנה:

"גט מעושה, בישראל – כשר, ובעובדי כוכבים – פסול, ובעובדי כוכבים, חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך (וכשר)."

הגמרא (דף פח עמוד ב) דנה ומסכמת:

אמר רב נחמן אמר שמואל, גט המעושה בישראל, כדין – כשר, שלא כדין – פסול ופוסל, ובעובדי כוכבים, כדין – פסול ופוסל, שלא כדין – אפילו ריח הגט אין בו. מה נפשך? אי עובדי כוכבים בני עשוויי נינהו, איתכשורי נמי ליתכשר? אי לאו בני עשוויי נינהו, מיפסל לא ליפסל? [...] וטעמא מאי? כדין בכדין דישראל מיחלף, שלא כדין בכדין ישראל לא מיחלף.

נמצא שגט מעושה שלא כדין פסול, ונחלקו הראשונים האם פסול מדרבנן או מדאורייתא, ומדברי הרמב"ם (פרק ב מהל' גירושין הלכה כ) עולה שפסול מדרבנן, וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו בית דין של ישראל או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שגירש, הרי זה גט פסול, הואיל וישראל אנסוהו יגמור ויגרש, ואם הגויים אנסוהו לגרש שלא כדין, אינו גט"

מדברי הראשונים משמע דלא כרמב"ם. הטור אבן העזר סימן קלד כותב וז"ל:

"והא דאינו גט כשהיה אנוס, דוקא כשאנסוהו שלא כדין אבל אנסוהו כדין כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו בית דין עד שהוציאה הוי גט".

מדבריו שכתב שאם אנסוהו שלא כדין 'אינו גט' משמע שפסול מדאורייתא. וכתב הבית שמואל (סימן קלד ס"ק י) שכן משמע מדברי רש"י והר"ן בסוגיא שם, ועיין עוד בבית יוסף סימן קלד.

השו"ע (אבן העזר סימן קלד סעיף ה') פוסק כדברי הרמב"ם וזה לשונו:

"הא דאינו גט כשהוא אנוס, הני מילי כשמסר מודעא. אבל אם לא מסר מודעא, אם אנסוהו שלא כדין, פסול, וכדין, כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה, ואנסוהו בבית דין עד שהוציא, הוי גט. ומצוה על כל בית דין שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש לבטל המודעא".

וכעין זה פסק השו"ע גם בסעיף ז' וזה לשונו:

"אנסוהו ישראל לגרש שלא כדין, ואמר רוצה אני, וגם ביטל המודעא, או לא מסרה, פסול".

הבית שמואל (סימן קלד ס"ק י') חולק על פסק השו"ע ופוסק כרש"י הר"ן והטור וז"ל:

"פסול. משמע לכאורה דפסול מדרבנן, וליתא אלא אפילו מדאורייתא פסול כמו שכתוב ברש"י והר"ן ובטור, וכן משמע בסעיף ז', וכן אם אנסוהו עכו"ם כדין הגט בטל ולא כרמב"ם סוף פרק ב".

ואין כאן המקום להאריך בזה.

מתי כופין או מחייבים לתת גט

בבואינו לדון בדין 'גט מעושה שלא כדין' יש לדון בשני עניינים:

א. מהו 'כדין' ומהו 'שלא כדין'.

ב. מהו 'עישוי'.

את המקרים בהם על פי דין הבעל צריך לתת גט לאשתו ניתן לחלק לשני קבוצות. בחלק מהמקרים בית הדין מחייבים אותו לתת גט ובחלק מהמקרים כופין אותו לתת גט.

מקור החלוקה נמצא בתוס' כתובות ע. ד"ה יוציא בשם רבינו חננאל.

המשנה מסכת כתובות דף ע. דנה במקרים השונים בהם בעל צריך לגרש את אשתו כגון המדיר את אשתו מלהנות לו וכו' והלשון של המשנה היא "יוציא ויתן כתובה".

התוספות (שם ד"ה יוציא) דן בשאלה האם מה שכתוב במשנה "יוציא ויתן כתובה" הכוונה שבית הדין כופין אותו להוציא, או שאי אפשר לכופו. לדעת ר"י כל מקום שכתוב "יוציא" הכוונה כופין אותו ושלא כדין עשה. רבנו חננאל הוכיח מדברי שמואל בירושלמי שאין מעשין אלא לפסולות, שרק במקום שנכתב במפורש שכופין אפשר לכופו על ידי בית דין,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ו"יוציא" אין הכוונה שכופין אותו אלא שאומרים לו, חכמים חייבוך להוציא ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריין.

בשולחן ערוך אבן העזר סימן קנ"ד הביא את המקרים בהם כופין את האדם לגרש את אשתו או לא כופין, עיין שם. עיין עוד בסימן ע' סעיף ג' במי שאינו יכול או אינו רוצה לזון את אשתו, ועיין עוד שם בסעיף י"א במי שאינו רוצה או אינו יכול לשמש. בסימן ע"ז דן השו"ע בדיני מורדת ובטענת מאיס עלי.

בהגדרת כפייה כותב השו"ע (סימן קנ"ד סעיף כ"א) וזה לשונו:

"כל אלו שאמרו להוציא, כופין אפילו בשוטים. ויש אומרים שכל מי שלא נאמר בו בגמרא בפירוש כופין להוציא, אלא יוציא בלבד, אין כופין בשוטים אלא אומרים לו חכמים חייבוך להוציא, ואם לא תוציא, מותר לקרותך עבריין".

הרמ"א (שם) כתב וזה לשונו:

"וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים, שלא יהא הגט מעושה (טור בשם הרא"ש) [...] וכל מקום שאין כופין בשוטים, אין מנדין אותו גם כן (מרדכי ריש המדיר). ומכל מקום יכולין ליגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו (שערי דורא בשם ר"ת ובמהרי"ק), או למול בניו או לקברו, עד שיגרש (בנימין זאב רפ"ט). ובכל חומרא שירצו בית דין, יכולין להחמיר בכהאי גוונא, ומלבד שלא ינדו אותו [...] ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא, אף על גב דאין כופין לגרש, מכל מקום כופין אותו ליתן כתובה מיד, וכן הנדוניא דאנעלת ליה (מרדכי ריש המדיר)".

הרי שיש מקרים בהם כופים ומקרים בהם רק מחייבים, ומספק אין כופין אבל ניתן למנוע ממנו טובות המגיעות לו (הרחקות דר"ת).

ועיין עוד בשורת הדין כרך ה' עמוד רל' עד רע"ג, ובכרך ו' בנספח עמוד תפ"ד.

מאסר

בשו"ת המהרי"ק שורש ס"ג דן במי שנאסר כדי שיגרש, ולאחר מכן שוחרר ונתן גט בביתול מודעות, מה דין הגט. המהרי"ק כותב בתחילת דבריו שהדבר תלוי במחלוקת גדולי הדור שנחלקו בשאלה האם האפשרות המוכחת לכפות את הבעל לגרש נחשבת כאונס או שכל עוד שלא אונסים אלא יש רק איום מכללא לא הווי כאונס, בסוף דבריו מכריע המהרי"ק שגם האיום לאננס את הבעל הווי כאונס, וזה לשונו:

"ועל הגט אשר מתחילה נאסר הבעל כדי שיגרש ולבסוף הותר וגרש בבטול מודעות [...] אבל היכא שהאנס מאנס לעשות דבר אחד ושוב מתירו מאותו אונס ולמחר מבקש ממנו לעשות אותו מעשה עצמו אשר עליו אנס אותו בתחילה, מאן לימא לן דלא חשיב אונס כיון שבידו לחזור ולאנס אותו כבתחילה, וכל שכן דאיסור אשת איש החמור שראוי להחמיר עליו כמו שכתבת. ואמנם שמעתי שיצא הדבר בהיתר על פי רוב חכמי אשכנז אשר היו בימים ההם בימי מהר"ר יוחנן טרייב"ש ומהר"ר שלמה שפירא ז"ל ובאולי לא היה מעשה כזה ממש כי אני בעניותי לא ראיתי לפום ריהטא ראייה ברורה שיוכלו לסמוך עליה על מעשה כזה להתיר איסור כזה. וזה המתיר אשר התיר בודאי שלבו גס בהוראה מאד".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ועיין עוד בשו"ת מוהריט"ץ (ח"א סי' מ') שדן גם הוא במקרה בו אנסו איש אחד לגרש ונתנוהו בבית הסוהר וקרעו את ההתחייבות שכתבו עליו, והביא דברי מהרי"ק הנ"ל שאם האונס עצמו במקומו עומד, מי יהיה גס לכו בהוראה להתיר אשת איש, וודאי עומד הוא בחזקתו הראשונה עד שיברר לנו שנשתנה העניין כלומר שאין ביד האנס לאנסו כבתחלה וכו' וכתב "ובודאי בנידון דידן אף על פי שהלקוהו והוציאוהו ויריצוהו מן הבור וקרעו החו"גיט [ההתחייבות], עוד האונס במקומו עומד כיון שיכול לחבשו כבראשונה עד שיגרש, לפי שדיין העיר התפאר שבזה יפה כוחו לעשותו שייתן גט כיון שאמרו לו שהיא מצוה רבה ויהיה לו לזכות כמו שבא בשאלה, אם כן האונס בעצמו במקומו עומד, ולא נסתלק אפילו קצתו, כיון שהדיין תקע עצמו על הגירושין, ואף על פי שקרעו החו"גיט מכל מקום לא מקרי תשש כח האנס במקצת כיון שעיקר הגדול שהיה נתינת הגט במקומו עומד", עכ"ל. וכעין זה כתב גם בשו"ת מהריק"ש סי' קל"א.

מדברי מהרי"ק למדנו שני דברים: א. מאסר נחשב ככפייה. ב. עצם העובדה שיש איום במאסר מהוה בעיה של גט מעושה, ושכן פסקו מוהריט"ץ ומהריק"ש.

ועיין בערוך השולחן (אבן העזר סימן קל"ד סעיף כ"ב) שכתב שמאסר הווי כפייה, וזה לשונו:

"כבר נתבאר דאם ידוע שהוא אנוס אף אם לא מסר מודעא הגט בטל. ומה נקרא אונס בין אונס ממון כגון שכופין אותו ליתן גט אם לא ייתן ממון כך וכך, ובין אונס הגוף שמכין אותו או מושיבין אותו בבית האסורים או רוצים להושיבו וכיוצא בזה".

עם זאת לגבי מאסר בימנו נחלקו האחרונים.

ואמנם בשו"ת קול מבשר (חלק א' סימן פ"ג) כתב שמאסר הווי כפייה לכל דבר ולכן התנגד לאפשרות לקבוע עונש מאסר לבעל שמעגן את אשתו, וזה לשונו:

בענין גט או חליצה על ידי כפיית בית דין באמצעות חוק הממשלה על ידי עונש מאסר קצוב, על דבר הצעת חוק של עונש מאסר על אי ציות לפסק בית דין לתת גט לאשתו או לחלוץ ליבמתו.

(א) הנה כבר מלתי אמורה שאין לסמוך בנידון שלנו על צדדי ההיתר וצירופי הספיקות של הגאון מקאוונא ז"ל בשו"ת עין יצחק ח"ב, כי שם דן על מקרה של כפייה בדיעבד, אבל כאן בעשיית חוק קבוע אנו גורמים לעשות ספק ספיקא בידים וזה אסור, כמ"ש המג"א בסי' תס"ז סק"ב בשם המהרי"ט, ובמנחת יעקב בכללי ספק ספיקא, ופמ"ג יו"ד בשפ"ד סוס"י נ"ז, ובנו"ב מ"ק חיו"ד סי' מ"ג, ומהאי טעמא אין לצרף גם כן לספק את דעת הרמב"ם שאם כפוהו בישראל שלא כדין פסול רק מדרבנן, דהא בנדון דידן אסור לגרום ספק דרבנן בידים כמ"ש המג"א סי' יו"ד סקי"א. וגם אם החוק יוגבל שיכתבו הבית דין בפסק הדין בפירוש לכפות על ידי מאסר, עדיין לא יצאנו מידי חששות של גט מעושה.

ובדרך כלל לבי מהסס נגד חוק בהסכמת הרבנים למאסר קצוב של חמש או שלש שנים בתור עונש על חטא שעבר שלא נמצא כזה בחוקי ההלכה שלנו, רק מאסר זמני בתור אמצעי של כפייה או שמירה, כמו שכתב רש"י בפסחים דף צ"א ע"א ד"ה בית האסורין של ישראל [...] או כניסה לכיפה בהורג נפש שלא בהתראה, וזו הלכה למשה מסיני היא כמו שכתב רש"י בסנהדרין דף פ"א ע"ב ד"ה והיכא רמיזא, ואין עושין דבר זה אלא להורג נפש ולא לשאר מחויבי מיתת בית דין כמו שכתב הרמב"ם (פ"ד מהלכות רוצח הלכה ט') או גלות בעיר מקלט (שהוא כעין מאסר בכלא) להורג נפש בשוגג, ועיין מועד קטן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ט"ז ע"א מנלן דאסרינן וברמב"ם פכ"ד מהלכות סנהדרין הלכה ט' ומוכח גם כן שהכוונה למאסר זמני כנ"ל.

עם זאת, הרבה מהאחרונים כתבו שבימינו מאסר לא הווי כפייה על גט, עיין למורינו ורבינו מרן הראשל"צ הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (חלק ג' אבן העזר סימן כ') וזה לשונו:

"מכל שכן בכפייה שבזמן הזה שאינה כפייה בשוטים, אלא בישיבה בבית הסוהר, ואין כל דמיון בין בית הסוהר של זמנינו לבית הסוהר שבזמנים הקודמים. והו"ל כספק ספקא בדרבנן, לדעת הרבה פוסקים עבדינן ספקא בידים בדרבנן להקל, וכל שכן בספק ספיקא".

העולה מדברי מרן זצ"ל שבית הסוהר היום אינו כבזמנם ואין בו דין כפייה.

ומה שטען בשו"ת קול מבשר הנ"ל שאין לעשות ספק דרבנן או אף ספק ספיקא לכתחילה, עיין מה שהוסיף שם מרן זצ"ל בהמשך:

"[...] ואין כל דמיון בין בית הסוהר של זמנינו לבית הסוהר שבזמנים הקודמים. והו"ל כספק ספקא בדרבנן, לדעת הרבה פוסקים עבדינן ספקא בידים בדרבנן להקל, וכל שכן בספק ספיקא ומכל שכן בשעת הדחק ומקום עיגון כזאת. וק"ו בן בנו של ק"ו בדין מאיס עלי שרבו הפוסקים המקילים הן מצד הדין הן מצד התקנה, ואפילו הרא"ש שחולק על הרמב"ם כתב, דבדיעבד שכפו את הבעל להוציא מה שעשו עשוי. וכך כתב הרשב"ץ, דאם נתגרשה בגט כזה תנשא לכתחלה".

ועיין עוד בפד"ר (חלק טו עמוד 162 והלאה) שאין מחלוקת בין דעת הרוב לדעת המיעוט בעניין מאסר, והכל מסכימים דלא הווי ככפייה, וזה לשון דעת הרוב:

"נדון בקצרה בסוג הכפייה שלדעתנו יש לפסוק במקרה דנן, יש לדון שכפייה במאסר אינה ככפייה בשוטים וגם המתנגדים לכפייה בשוטים יסכימו לכפות מאסר, כמו שכתבו בענין בית האסורין של ישראל הנזכר בגמרא פסחים צ"א א' ברש"י (שם ד"ה בית האסורין): כגון לכופו להוציא אישה פסולה". וכבר העיר הגר"ע יוסף שליט"א ("יביע אומר" ח"ג אה"ע סימן כ'), "ומכל שכן בכפייה שבזמן הזה אינה כפייה בשוטים אלא בישיבה בבית הסוהר, ואין כל דמיון [עמוד 163] בין בית הסוהר של זמננו לבית הסוהר שבזמנים הקדומים, והו"ל כספק – ספקא דרבנן, ולדעת הרבה פוסקים עבדינן ספיקא בידים בדרבנן להקל וכ"ש בספק ספיקא".

וכבר האריך בדבר הגריא"ה הלוי הרצוג זצ"ל באגרתו לרבני ישראל ודייניה מיום ה' מנ"א (מטות ומסעי) התשי"ג, לחפש דרכים להבטיח שלא יהיה בגט דין גט מעושה שלא כדין, וחלק גדול מספרו היכל – יצחק על אבן – העזר מוקדש לנושא כפיה, וביחוד קיבל ההצעה לכפייה על ידי מאסר – וכך נהגו מאז בתי הדין בישראל, ואפילו הפליגו להציע במקרה של עבריין היושב ממילא בבית הסוהר, ומעגן את אשתו שיעבירוהו לצינוק או אפילו לייסרו בשוטים – כמ"ש בתיק שכ"ט/459 נדפס בפד"ר כרך ח' עמוד 124, ואילך, על פי שיטת ה"חוט המשולש" בשם התשב"ץ (ח"ג סי' ל"ה), ועוד טעמים ומקורות ע"ש, ופנו הדיינים באותו פסק דין לכל אלה שהדבר מסור בידם, לסדר כפיה לאלו היושבים כבר בבית הסוהר, אם על ידי כפיה בשוטים כדינא דגמרא או על ידי צינוק עיין שם. וראה עוד מה שכתבו בפד"ר כרך ט' עמוד 171, בנדון הכפייה ודרכיה, וצרף לכאן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור כל הנ"ל נראה לפסוק בנדון דידן, שיש לכופף את הבעל בכל דרכי הכפיה לתת גט פטורין לאשתו – וכדת ייעשה".

והדיין שהיה בדעת המיעוט כתב שם (בעמוד 182) וזה לשונו:

ויש להוסיף כי כפיה בבית סוהר אף שהיא נחשבת ככפיה (עיין למשל ריא"ז גיטין פ"ט הל' ד טז, שו"ת מהריב"ל ח"א סי' עו וח"ב סי' עז ועוד) אף על פי כן נראה שבימינו הדבר שונה, וכבר כתב כן ביביע אומר שיש לצרף לקולא שהכפיה בזמן הזה שאינה כפיה בשוטים אלא בישיבה בבית הסוהר ואין כל דמיון בין בית סוהר של זמנינו לבית סוהר שבזמנים הקדומים ולכן הו"ל כספק ספיקא (שו"ת יבי"ע אבה"ע ח"ג סי' כ אות לד).

כדברים אלו כתב בספר משפטי שאול (לג"ר שאול ישראלי זצ"ל סימן לו) בעניין כפייה לגט שכתב שלדעתו, מאסר בזמן הזה שאין בו מקשיי המאסר שהיו בזמנים קדומים ואין כאן אלא שלילת אפשרות לנוע באופן חופשי ושבהם לחמו של האסיר ניתן ומימיו נאמנים, אין זה גרוע מהרחקות דרבינו תם.

הרי שלדעת הרב ישראלי זצ"ל מאסר בימנו דינו כהרחקות דרבינו תם ואין דינו ככפייה בשוטים.

עיין עוד בתחומין כרך כ"ז מאמר מדתיות בכפייה לגט של הג"ר שלמה דיכובסקי שליט"א שהביא את דברי הראי"ה הרצוג בספרו היכל יצחק (אבן העזר סימן קנח) שדן כנגד סרבן גט כשהבעל חייב בגט ללא כפייה, וחייבו בתשלום מזונות, וכתב שאונס אינו דבר מוחלט אלא דבר יחסי, כאשר מדובר באונס לתת חפץ לא יקר אז גם אונס קל יחשב אונס, אבל כאשר מדובר בחפץ יקר ערך אז אונס קל אינו אונס אלא רק אונס חמור. והוסיף שבעצם דברי הראי"ה הרצוג הם דברי התורה גיטין שיש להעריך את האונס לעומת הדבר הנאנס.

גם האגרות משה (אה"ע ח"א סימן לד) כתב בבעל שלא רצה לגרש עד שהאישה תשלם לו 1000 דולר, והאישה לא רצתה ופנתה לערכאות וחייבו את הבעל, וכשלא שילם אסרוהו ואז נתן גט, העלה שאין זה המאסר כאונס לגרש.

ומסכם הגר"ש דיכובסקי את המאמר שלדעתו גם אונס הגוף כגון מאסר לזמן אינו אונס חמור, שהרוצה את אשתו יסכים לשבת במאסר ימים או שבועות כדי שלא גרש את אשתו, ואם בית הדין יחייב את הבעל במאסר לזמן קצר והבעל מחמת זה ייתן גט אין זה גט מעושה אלא סימן שאינו רוצה באשתו.

עוד הוסיף שסנקציה של מאסר המוטלת על בעל סרבן גט אינה כפייה לגט אלא כעונש על זילותא דבי דינא כפי שכתב בתחומין כ"ו מאמר צעדי אכיפה כנגד סרבן גט.

עד כאן דברנו על שימוש במאסר במקום בו אין כפית גט אלא רק חיוב, במקום בו כופין על הבעל לתת גט יש הסכמה שניתן להשתמש לשם כך במאסר.

בפד"ר חלק ח (עמוד 124 והלאה) דן הרכב בראשות הגאון הרב יעקב ניסן רוזנטל זצ"ל בבעל שעשה מעשים מגונים ואנס ונשפט לישב בכלא, האם חייב לגרש את אשתו, ואם כן כיצד כופין אותו. בפסק הדין נאמר שהבעל חייב לתת גט לאשתו וכופין אותו על ידי הושבתו בכלא, ואם הוא כבר יושב על מעשים אחרים ניתן להעבירו לצינוק. וזה לשונו פסק הדין השייך לנידון דידן שם עמוד 125:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמצעי הכפייה לפי דין תורה בכגון זה הם – לכלוא אותו בבית הסוהר, ואם הוא כבר עצור על פשעים אחרים, להכניסו בצינוק או להכותו בשוטים עד שיאמר רוצה אני.

ושם בעמוד 128 נכתב:

“והנה דרכי הכפייה לפי המצב החוקי כעת בארץ, הוא להושיב את הבעל בבית הסוהר עד שיאמר רוצה אני. במקרה שלנו שהבעל יושב בבית הסוהר ושפוט לארבע עשרה שנה, לא שייכת הכפייה הזאת, ומה תעשה אישה עלובה זאת כדי להשתחרר מכבלי עיגון.

ומכאן פנייתנו לאלה שהדבר מסור בידם, לסדר חוק כפייה גם לאלו היושבים כבר בבית הסוהר, אם על ידי כפייה בשוטים כדינא דגמרא או צינוק וכדומה, ואז לא יישארו בנות ישראל עגונות.”

מדברי פד"ר זה עולה אמנם שהושבה בבית הסוהר היא סוג של כפייה אבל ניתן להשתמש בה כאשר יש צורך בכך, ויותר מכך אף פונים לאלה שמסור בידם, וודאי שהתכוונו לרשויות החוק, שיחוקקו חוק המחמיר יותר משיבה בכלא, ונראה שרשויות החוק היו קשובות לקריאות מעין אלו, ודברי הדיינים הם הם הבסיס לקביעת החוק כפי שהוא כיום.

ועיין עוד בכתב עת תורה שבעל פה כרך כב עמוד סג, במאמרו של הרב שילה רפאל זצ"ל שדן בבעיות הכפייה במתן גט, ומסיים שם וזה לשונו:

“בשו"ע אבן העזר (סימן קנ"ד סעיף כ"א) נפסק להלכה שכל מקום שאמרו חז"ל כופין הכוונה בשוטיין וכשאמרו יוציא קיימת מחלוקת בדבר וכתב שם הרמ"א וכל מקום שאין כופין בשוטים אין מנדים אותו גם כן, ומכל מקום יכולים לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בנו או לקברם עד שידרש ובכל חומרא שירצו בית דין יכולין להחמיר בכהאי גוונא. במדינת ישראל האפשרות היחידה בחוק שניתנה לבתי הדין הרבניים לכפות על סרבן גט היא לכלאו בבית סוהר וגם זאת רק לאחר חצי שנה ממתן פסק הדין ובאישורו של היועץ המשפטי לממשלה. אפשרות זו לא תמיד הוכחה כיעילה ולא תמיד בוצעה. יש מקום לשקול לנקוט באמצעים חמורים יותר כלפי סרבני גט למיניהם במקרה שהבעל נתון במאסר במשך תקופה מסוימת והוא עומד בסירובו יש לכלאו בצינוק ולהרע את תנאיו, במקרים אחרים לנקוט כנגדו סנקציות כלכליות כגון שלילת קצבאות מסוימות המגיעות לו מביטוח לאומי (קצבת זיקנה נכות וכד') שלילת נקודות זיכוי שהוא נהנה מהם במס הכנסה ועוד. עלינו לנקוט בכל האמצעים שלפסקי בתי הדין הרבניים בישראל יהיו "שיניים" ובנות ישראל לא תשארנה עגונות ח"ו.

עונש פלילי על סרבן גט

בנידון דידן עולה שאלה מחודשת האם ניתן להשית על בעל סרבן גט עונש פלילי על אי ציות לבית הדין. ההבדל בין השאלה העומדת לפנינו לבין המקרים שנידונו לעיל, הוא שעונש פלילי מושת על הבעל על ידי בית המשפט, ולכאורה באנו לשאלה האם כפייה על גט על ידי בית המשפט פוסלת את הגט.

ובפתח דברינו ועל מנת שהדברים דלהלן לא יובנו באופן לא נכון, מוצא בית הדין את המקום להבהיר ולהדגיש, כי בסוגיה ובמקורות ההלכתיים בספרות השו"ת ובנושאי כליו של השולחן ערוך שנציג לקמן, ישנה הבחנה בין שני סוגי כפיות לגט, 'גט מעושה על ידי ישראל'

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וגט מעושה על ידי עכו"ם או גויים'. והכפייה המותרת על ידי אותם גויים היא רק באופן שבית דין (רבני) של ישראל פסקו שיש לכפות את הבעל לתת גט, והגויים אומרים לו 'עשה מה שישאלך ישראל אומרים לך'. כל המקורות הנ"ל דיברו על מציאות בה ישראל שכנו בין הגויים במדינות בהן השלטון וכוח הכפייה היה בידי אומות העולם. על כן הטרמינולוגיה ההלכתית מתייחסת על דרך כלל לעישוי בידי גויים או עכו"ם, ומכך גם נגזרת הטרמינולוגיה ההלכתית בה אנו משתמשים לציווי 'עשה מה שישאלך ישראל אומרים לך'. אך ברור כי הדגש ההלכתי לעניין זה הוא לא של 'בית משפט של גויים' דווקא, אלא בשאלה האם בית הדין הרבני של ישראל הוא זה שכופה את הסרבן לגט או מי שאינו בית הדין הרבני. ראייה לכך ניתן להביא מהגמרא שהקשתה כיצד האמורא הקדוש רב יוסף ובית דינו יכלו לבצע עישוי על גט, שהרי הם אינם בית דין "מומחים" (על פי ההגדרה ההלכתית שדיין מומחה צריך בין השאר להיות 'סמוך' איש מפי איש עד משה רבינו) וכל שאינו מומחה, בין ישראל בין גוי אינם יכולים לכפות על גט? ומתרצת הגמרא שבית הדין שבכל דור עושים שליחות הדיינים הראשונים שהיו מומחים (ואין כאן המקום להאריך בגדר זה). יוצא אם כן שכל מי שלא מוגדר כבית דין רבני, אינו יכול מהבחינה ההלכתית לכוף על הגט, ואף בית המשפט הישראלי, המוסמך על פי חוק המדינה לדון בתחום החשוב של כל ההליכים הפליליים, אותו אנו מוקירים ומכבדים, שהרי אמרו חז"ל 'אלמלא מוראה של מלכות איש את אחיו חיים בלעו', מכל מקום מבחינה הלכתית הוא אינו יכול ליזום תהליך של כפייה על גט. כך גם ביחס לשימוש בביטוי 'כלי' או 'מקל' ביד הדיינים שנביא להלן מספרות השו"ת, ברור כי זה אינו אלא ביטוי טרמינולוגי הלכתי לכך שהכפייה לגט צריכה להיעשות מכוח בית הדין. על דרך זו בנושא שלפנינו, הרי שההליך הפלילי, אף שמבחינה משפטית הוא הליך 'סגור' הפועל מכוח חוק העונשין, הרי ברור שבמקרה זה של סרבנות גט, התנעת ההליך הפלילי בהגשת 'כתב אישום' כנגד הסרבן, הרשעתו והטלת העונש הפלילי עליו בידי בית המשפט נעשים רק לאחר הוצאת פסק דין בבית הדין הרבני המאפשר את הכפייה מבחינה הלכתית, ובהתאם להנחיית פרקליט המדינה, אשר היה מעוניין שההליך הפלילי לא יביא חלילה לגט מעושה' שיפסול את הגט, הרי שההליך זה מהווה למעשה כלי נוסף ביד בית הדין לכפות על הבעל לתת גט.

הנה הטור בסוף סימן קל"ד הביא מחלוקת בין הרמ"ה לרא"ש בדין גויים שכופין לתת גט ולא אמרו 'עשה מה שישאלך אומר לך', האם הגט כשר או לא, וזה לשונו:

"אבל אם בית דין של ישראל כופין אותו על ידי עכו"ם ואומרים לו עשה מה שבית דין ישראל אומרים לך וכופין אותו על כך הוי גט, וכתב הרמ"ה דוקא בזה הלשון, אבל אם עכו"ם כופין אותו ואומרים לו תן גט, אף על פי שישאלך אומר להם לכופו, פסול, ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש ז"ל דכיון שישאלך אומר להם לכופו אפילו אם העכו"ם אומרים ליתן גט כשר".

השו"ע סימן קל"ד סעיף ט' סתם כדבריו ופסק, וזה לשונו:

"אם דחקו אותו בית דין של ישראל על ידי עובדי כוכבים, והיו עובדי כוכבים מכין אותו ואומרים עשה מה שישאלך אומרים לך, דינו כאנסוהו ישראל".

ומדברי הבית שמואל שם (ס"ק טו) משמע שעיקר כרא"ש, שכתב וז"ל:

"הוא הדין אם אומרים סתם תן גט כיון שבא על ידי ישראל".

בהבנת המחלוקת בין הרא"ש לרמ"ה נחלקו האחרונים. בקובץ שערי תורה (וארשה) חלק ג, ד הביאו שלוש דעות בין האחרונים בזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התשובות דנו במקרה של בעל שנטען שהוא סריס ואשתו רצתה להתגרש. הבעל עצמו סירב לכך והאישה פנתה לערכאות שכפו אותו לגרש אותה כדת, ועכשיו היא באה לשאול האם הגט כשר. הרב יוסף שלום הלוי פייגענבוים (קובץ שערי תורה חלק ג קונטרס יא סימן סג עמוד 173 והלאה) הביא את מחלוקת הרא"ש והרמ"ה, וכתב שלכל הדעות צריכים שהערכאות יהיו שליחים של בית הדין של ישראל בכפיית הגט. והסביר שנחלקו בדין עשיית דבר לשמה על ידי עכו"ם כשישראל עומד על גביו, הרא"ש לשיטתו שכשר והוא הדין בנידון דידן שבית הדין אמר לעכו"ם לכפות את הבעל. הרמ"ה סובר כהרמב"ם שלא מהני היות והגוי על דעת דנפשיה עביד, ולכן צריך שיאמרו לו בפירוש עשה מה שישראל אומר לך. לפי האמור כתב שעיקר כדעת הרא"ש. הרב סייג את דבריו וכתב שכל דברי הרא"ש נאמרו במקום בו הערכאות כופין את הבעל לתת גט מכוח בית דין של ישראל ואז מועיל גם אם לא אמרו זאת במפורש, אבל אם כופין אותו מכוח חוקיהם, גם אם יצא חוק לגרש כדת מפני שהדין כן בדת ישראל לא יועיל. וזה לשונו השייך לעניין:

אכן גם לדעת הרא"ש והטור וכן נראה דעת הב"ש בסו"ס קלד ס"ק טו וכפי מה שכתבנו דתליא בפלוגתא הנ"ל יפה הכריע כי כן הוא הכרעת הרמ"א ז"ל באו"ח סימן יא וסימן לב ועי"ש במג"א ס"ק יא ובש"ך יו"ד רעא ס"ק ה דאפילו לא סייע הישראל קצת, כשר, ורק לרווחא דמילתא כתב שיסייע מעט, מכל מקום בנידון דידן פשיטא דגם לפי דברי הרא"ש וסייעתו לא מהני, דמה שערכאות של המדינה שם כופה אותו לגרש אינו מצד דת ישראל אלא כשאר נימוסיהם לעשות משפט המדינה ולהציל עשוק מיד עושקו, ואפילו יתברר שיצא חוק לגרש כדת מפני שהדין הוא כן בדת ישראל, לא יועיל, דבעינן דוקא שהכפייה תהיה מכוח בית דין של ישראל והאינו ישראל לא יהיו עושים רק מעשה מקל בעלמא, כמו שכתב הר"ן, אבל כל שאין הכפייה מכוח ציווי של בית דין של ישראל על פי דת ישראל, אפילו האינו ישראל אומרים למגרש עשה מה שישראל מצווים לך בדין תורה, לא מהני.

ועיין עוד שם מה שכתב לחלק בין דיני ממונות לגט, ומה שהכריע בדין האישה מכוח ספק ספיקא, ספק סריס וקידושין לא חלו וספק הלכה כרמב"ם שגט מעושה בערכאות כשר מדאורייתא. עיין שם באורך.

הגאון רבי מאיר אריק (חלק ד קונטרס ב סימן ט עמוד 25 והלאה) מביא את דברי הגרי"ש הלוי פייגענבוים וחולק עליו. לדברי הגר"מ אריק גם אם עכו"ם עושים לעצמם נעשים שלוחים של בית דין של ישראל כל שלבית דין של ישראל נח בדבר. עיין שם שדן בדין שליחות של עכו"ם, ועיין שם עוד שהסביר את שיטת רב משרשיא וסוגיית הגמרא שם לפי הסבר זה הנ"ל. וזה לשונו השייך לעניין:

ומכל מקום הדבר צריך עיון בעיני בעניין כזה אם האישה רוצה לדון בדיני ישראל ולברר הדבר והבעל מסרב, שעל כל פנים יוכלו בית הדין לומר גם שלא בפניו שמחויב לבא לבית הדין או לברר הדבר על ידי מומחים וכפואוהו על ידי בית דין של ישראל לגרשה. ואם כן נימא דגם אם העכו"ם עושים כן מעצמם נעשים שלוחים של בית דין של ישראל כיוון דעל כל פנים ניחא להו לבית הדין של ישראל וכאלו בית דין של ישראל אמרו להם שיכפואו והם כופין אותו לעשות על דעת בית הדין.

בהמשך דבריו כתב שגם אם הדבר נעשה על פי חוקי המדינה, מכל מקום אם האישה רוצה שיגרשנה וכופין אותו נמצא שהערכאות מחייבים אותו בגט על ידי ציווי ישראל וכדין, וזה לשונו בעיקר דבריו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"והנה יש לדון בזה אף שהדבר הוא מחוקי המדינה כמו שכתבנו, מכל מקום היינו אם האישה רוצה בכך שיגרשנה אז כופין ואם כן הרי הממשלה עושה כן על ידי ציווי ישראל דהיינו האישה וכדין ויש לומר דכשר".

הגר"י שור (חלק ד סימן לד ס"ק ב עמוד 68 והלאה), מביא את דברי הגר"מ אריק, וכתב להסביר במחלוקת הרא"ש והרמ"ה, שכל שבית דין של ישראל פסקו שהבעל חייב לגרש את אשתו והתרו בו שאם לא יעשה כן יעבור דינו לערכאות, אם כפו אותו הערכאות לגרש גם אם לא מכוח ציווי של בית דין של ישראל אלא מצד חוקיהם, הגט כשר לכתחילה. וזה לשונו:

"נראה לי ברור למעשה דכל שהבית דין יצוו עליו שמחויב לגרש את אשתו ויתרו בו שאם לא ירצה יתירו לאישה להיות קובלת עליו בדיניהם להכריח אותו על זה שיגרש את אשתו, אף שאין הכפייה שלהם מכוח ציווי בית דין ישראל אלא מצד נימוסיהם על פי משפטי המדינה, הוי שפיר גט מעושה כדין בישראל דכשר לכתחילה כאשר מגרשה בבית דין של ישראל".

הגר"י שור מסביר שבין הרמ"ה ובין הרא"ש מסכימים שהגט כשר, ונחלקו בשאלה עד כמה צריך לברר שהבעל נותן גט מכוח ציווי בית דין של ישראל ולא מכוח הכפייה של הערכאות. לפי הרמ"ה יש מקום לחשוש שנותן את הגט מכוח ציווי העכו"ם ולכן צריך שיאמרו לו 'עשה כמו שבית דין של ישראל אומה לך', אבל גם הרמ"ה מודה שאם בשעת מתן הגט אומר הבעל שעושה כן מכוח ציווי בית דין של ישראל שמהני. הרא"ש סובר שאין מקום לחשש זה ומסתמא אמרינן שנותן מכוח ציווי בית הדין של ישראל. וכתב שיש לחשוש לשיטת הרמ"ה ולתקן שבשעת מתן הגט יאמר הבעל שנותן מכוח ציווי בית דין של ישראל ובכך לצאת ידי חובת כל הדעות. וזה לשונו:

אלא טעמו של הרמ"ה דצריך שיאמר לו עכו"ם הכופהו עשה כמו שבית דין של ישראל אמרו לך דחושש אף דנתרצה ליתן את הגט פן נותן רק מצד מצוות העכו"ם דלא הווי כמגרש ברצון, ואמנם אם יאמר בנתינת הגט רוצה אני כמו שבית דין של ישראל אומרים, פשיטא דגם להרמ"ה מהני אף דהעכו"ם רק בסתם כפהו ליתן גט ועל פי משפט שלהם. ולדעת הרא"ש אפילו אם העכו"ם אומר לו בסתם 'תן גט' והוא אמר 'רוצה אני' שפיר דמי, דמסתמא אמרינן דמגרש ברצון גמור מצד קיום מצוות בית דין של ישראל שציוו עליו מראש. ואפשר שגם הרא"ש סובר דצריך המגרש לומר רוצה אני כמצוות בית דין של ישראל ואין בעיקר הדין מחלוקת ביניהם. ועל כל פנים בנידון דידן יש לתקן דבשעת סידור הגט יאמר לו הרב אתה נותן הגט לאשתך פלונית בת פלוני מרצונך כמצוות בית דין של ישראל והוא משיב אני נותן מרצוני כמצוות בית דין של ישראל וכשר לכתחילה אליבא דכו"ע.

ובהמשך כתב לדחות את ראיות הרב יוסף שלום הלוי פייגענבוים מהמשנה למלך והר"ב אשכנזי עיין שם.

הגרש"י הלוי פייגענבוים חזר והסביר את שיטתו ודחה את דבריו של הגר"מ אריק (שערי תורה ח"ד סימן נג ס"ק ד באמצעו, עמוד 107), וכתב שאין הלכה כרב מרשיא, ובכפייה על ידי ערכאות מדעת העכו"ם או מכח חוקיהם ולא מצד ציווי בית דין של ישראל הגט בטל. ואפילו אם הגויים כופין למי שראוי לכפותו ואפילו אם אומרים תן גט על פי דת ישראל, לא מהני. ורק כאשר כופין מכוח ציווי בית דין של ישראל והם עושים מעשה מקל בעלמא, הגט כשר. ועיין שם שחזר והסביר שהמשנה למלך והר"ב אשכנזי סוברים כדבריו ולא כדברי הגר"י שור.

עיין עוד בירחון מוריה (גיליון קו' (גיליון א-ב בשנה י"ט) עמוד נג והלאה) שם דנו האחרונים בחוק שיצא בארה"ב בעניין האפשרות החוקית שניתנה לערכאות לחייב צד שמעגן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את משנהו בכסף, עיין שם בחוק ובהשלכותיו, ובתוך דבריהם דנו גם בהבנת המחלוקת בין הרמ"ה לרא"ש.

הגאון הרב רי"ש אלישיב זצ"ל הביא את דברי הבאר יצחק (אבן העזר סימן י ענף ח) שכתב שאם כפו את הבעל בערכאות ובא לבית דין של ישראל לגרש, יש לומר שהתרצה לגרש משום מצוה לשמוע דברי חכמים והגט כשר, הבאר יצחק הוכיח את דבריו מהרמב"ם והרב"צ אשכנזי.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל חולק על הבאר יצחק וסובר שוודאי שאין הגט כשר אלא אם ישראל פסקו שחייב לגרש ואמרו לערכאות לכופו. ובעינין שהכפייה תעשה כדין ולא מהני מה שבא לסדר את הגט בבית דין של ישראל אם הכפייה היתה שלא כדין. ועיין שם שכתב שאין להוכיח מהרמב"ם היות ודעתו אם חייב לתת גט הגט כשר מהתורה גם כפועהו שלא כדין. וכתב שראיית הבאר יצחק משו"ת הרב"צ אשכנזי לא מובנת. וזה לשונו השייך לעניינינו:

”ואף לרא"ש אין הגט כשר אלא באופן שישראל אומר להם לכופו, אבל לא סגי מה שהבעל יודע דעת בית הדין שפסקו שהוא חייב לגרשה. א"כ דבעינן שמעשה הכפייה ייעשה כדין ואם הכפייה נעשתה שלא כדין לא מהני בזה שהוא בא לבית הדין לסדר את הגט.”

בהמשך דבריו כתב שעיקר כרא"ש במחלוקתו עם הרמ"ה והסביר שפשוט שכאשר הערכאות מחייבות את הבעל מכוח החוק דהווי כפייה שלא כדין, היות וחסר התנאי שבית דין של ישראל יצוו לכופו וזה לשונו:

בטור אבן העזר סוס"י קלד פליגי הרמ"ה והרא"ש, להרמ"ה אף שבית הדין של ישראל מצווה לעכו"ם לכופו לתת גט, לא סגי בהכי, אלא בעינן שהגוי יאמר לו עשה מה שבית דין אומרים לך, ולרא"ש אם בית הדין ציוו לעכו"ם לכפות מספיק גם אם הגוי לא אמר לו אלא תן גט, כיון שבא על ידי ישראל והבית שמואל שם ס"ק טו פוסק כרא"ש. מכל מקום זה פשוט שבנדון דידן בזמן שהשופט בא לפסוק לטובת האישה בגלל שהבעל מסרב לתת לה גט, הרי לנגד עיניו הוא רק החוק שאושר בבית המחוקקים שלהם ככל החוקים שלהם, אם כן חסר כאן התנאי דבעינן שהבית דין יצוו לכופו.”

וכתב לחדש שאם האישה תובעת את הבעל בבית דין של ישראל והבעל מסרב לדון ובית הדין הוציא כתב סירוב, אם הבעל הוא מאלו שכופין אותם לתת גט, הגט יהיה כשר, וזה לשונו:

”אכן במקרה והאישה תובעת את בעלה בבית הדין והבעל מסרב להתדיין בבית הדין ובית הדין הוציא סירוב עליו בזה יש לכאורה מקום לדון דבכה"ג אם הוא מאלו שכופין להוציא שהגט יהיה כשר אם בגלל האיום נתן הגט.”

הגאון הרב רש"ז אויערבאך זצ"ל התייחס אף הוא לשאלה הנ"ל (שם עמוד סא) וכתב, וזה לשונו:

”הרי הכל יודעים שכל גט שיודעים ברור שהבעל נתן אותו בגלל פחד של חיוב ממון על פי חוקי המדינה ולא לפי דין התורה הקדושה או פחד מעונש מאסר, הרי זה גט מעושה שלא כדין, והגט פסול, רק אם היה פסק דין של בית דין צדק חרדי ידוע ומפורסם, שהם כשרים ומומחים בענייני גיטין, אז שפיר הם יכולים לכוף את הבעל גם על פי ערכאות ולעשות כל מה שבית הדין של ישראל אומר לו.”

ועיין שם עוד במאמרו של הר"צ גרטנר שדן בכל האמור באורך. ועיין עוד בעניין כפייה בגט באוצר הפוסקים סימן קל"ד אות יד (עמוד פג והלאה) שדן בכל האמור ובשיטות נוספות באורך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולכל האמור יש לצרף את מה שהובא לעיל פד"ר חלק ח עמוד 128 הרכב בראשות הגאון הרב יעקב ניסן רוזנטל זצ"ל שכתב:

"ומכאן פנייתנו לאלה שהדבר מסור בידם, לסדר חוק כפייה גם לאלו היושבים כבר בבית הסוהר, אם על ידי כפייה בשוטים כדינא דגמרא או צינוק וכדומה, ואז לא ישארו בנות ישראל עגונות".

אין ספק שכל המעיין בדברים אלו, יווכח שוודאי דעתם הייתה מסכמת להפעיל הליך פלילי על סרבני הגט, עקב כך שאינם נשמעים לבית הדין הרבני, שהרי כתבו "אם על ידי כפייה בשוטים כדינא דגמרא או צינוק וכדומה", והמילה 'וכדומה' כוללת גם החלת עונש פלילי, ודו"ק.

וכן מדברי הרב שילה רפאל זצ"ל (בכתב עת תורה שבעל פה כרך כב עמוד 80) שהובאו לעיל:

"במדינת ישראל האפשרות היחידה בחוק שניתנה לבתי הדין הרבניים לכפות על סרבן גט היא לכלאו בבית סוהר [...] אפשרות זו לא תמיד הוכחה כיעילה ולא תמיד בוצעה. יש מקום לשקול לנקוט באמצעים חמורים יותר כלפי סרבני גט למיניהם במקרה שהבעל נתון במאסר במשך תקופה מסוימת והוא עומד בסירובו יש לכלאו בצינוק ולהרע את תנאיו, במקרים אחרים לנקוט כנגדו סנקציות כלכליות כגון שלילת קצבאות מסוימות המגיעות לו מביטוח לאומי (קצבת זקנה נכות וכד') שלילת נקודות זיכוי שהוא נהנה מהם במס הכנסה ועוד. עלינו לנקוט בכל האמצעים שלפסקי בתי הדין הרבניים בישראל יהיו "שיניים" ובנות ישראל לא תשאנה עגונות ח"ו.

גם כאן המעיין בדבריו יווכח שיסכים עם אפשרות הפעלת הליך להטלת עונש פלילי לפי החוק כנגד סרבן הגט בגין כך שאינו שומע להוראות בית הדין הרבני, וזאת אם כדברי הרא"ש או כדברי הרמ"ה.

בכנס הדיינים שנערך לאחרונה (שבט התשע"ז) נשא דברים הגאון הרב חגי איזירר שליט"א בעניין זה, ודעתו הייתה שיש בחוק זה בעייתיות וחשש לגט מעושה. לאחר המחילה הרבה לעניות דעתנו אין בחוק זה חשש של גט מעושה מאחר והכל נעשה על פי בית הדין ובהוראתו.

עיקר דבריו היו בדיון בשתי סוגיות מקבילות לכאורה או סותרות. הסוגיא של רב הונא, שתליוה זבין זביני זביני, שעיקרה בב"ב דף מ"ח ע"א, והסוגיא בגיטין דף פ"ח ע"ב, שדעת שמואל שגט מעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול ופוסל, בעכו"ם כדין פסול ופוסל, שלא כדין אין בו אפילו ריח הגט. שתי הסוגיות האלה לכאורה סותרות. בסוגיה הראשונה המסקנה לכאורה שתליוה זבין זביני זביני, ורב הונא אמר כרב משרשיא ולכן דבר תורה בישראל שעשה שלא כדין, מצד העניין של רב הונא שתליוה זבין זביני זביני זה כשר.

טען כבוד הגאון הרב איזירר שליט"א, "עד הרגע שיפסקו כפייה קשה להגיד שהוא מפחד מהחיוב הרטרואקטיבי, כי עד הפסק הוא יכול תמיד להתמודד עם זה, אחרי זה כשפסקו כפייה ועברו 60 יום שנותנים לו לבצע את הגט – לא להיות מוגדר כסרבן, לאחר זמן זה אין לו מנוס. למעשה כבר אין לו מנוס מרגע שפסקו כפייה כי באותו רגע שבת הדין פסק כפיית גט, יש כאן שני גורמים שמאיימים על הבעל, שמא תאמרו שבת המשפט לא מתעסק עם כפיית גט, כי הדין הפלילי חלוט בין אם ייתן גט או לא ייתן גט, זה לא נכון. בהנחיה שהוציא פרקליט המדינה נכתב שבת המשפט יכול להתחשב בהמשך סרבנותו. זאת אומרת שאם הוא ייתן גט מיד, בית המשפט רשאי יהיה להקל מעונשו, יוצא אם כן שהפסקה הפלילית שצריכה להיות חלוטה היא לא חלוטה, היא גמישה, כדי לזרז ולעודד אותו שהוא ייתן גט".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לעניות דעתנו ולאחר בקשת המחילה הרבה, יש לראות בפסיקה הפלילית כחלוטה, וזאת כאשר הבעל לא נותן גט, שהרי מדוע אנו צריכים את השימוש בכלי שהוא בית המשפט אם לא רק בכדי שהבעל יעשה את מה שהורו לו בית הדין, ובית המשפט בזה משמש 'ככלי הדיינים', והווי כאומר לו עשה מה שישראל אומר לך, ולכן גם אם אחרי שהבעל ייתן את הגט בית המשפט יקל על עונשו אין הדבר פוגם בכשרות הגט. ואם בכפיית בית המשפט נתן הבעל את הגט, מה הרע בכך שבית המשפט הקל בעונשו, הרי השגנו את המטרה, כמו כן אין בית המשפט חייב להקל בעונשו אלא רק אם הוא רוצה ובטוחני במצב זה שהבעל הסכים ליתן גט, תצורף המלצת בית הדין שמאחר והבעל נתן גט יש להקל בעונשו. גם בהלכה כתב הרמ"א בסימן קנ"ד שניתן לחייב את הבעל שמסרב ליתן גט כתובה עוד קודם הגירושין, ופעמים רבות אף שהבעל סירב בתחילה לתת גט וחייבו אותו לשלם כתובה, אם הבעל מתרצה לתת גט מוותרים על חיוב הכתובה וזאת רק בכדי שייתן את הגט.

עוד אמר הרב "למעשה יש כאן שתי כפיות, כפייה חלוטה של בית הדין הרבני, שלוקח זמן עד שהוא מיישם אותה וכפייה נלוות של בית המשפט האזרחי, איפה אנחנו מוצאים דבר כזה בהלכה".

גם כאן אין לומר כדברי הרב שיש כאן שתי כפיות אלא כפייה אחת מתמשכת, בית המשפט ממשיך את כפיית בית הדין עקב אי ציות להוראת בית הדין, וללא החלטת בית הדין המתירה מבחינה הלכתית את ההליך הפלילי, על פי ההנחיות, פרקליטות המדינה לא תגיש את כתב האישום ובית המשפט לא יוכל בלא זאת להטיל עונש פלילי, וכמו שכתבנו זהו כלי נוסף המשמש 'ככלי הדיינים'. דבר מעין זה מצאנו גם בהרחקות דרבינו תם, שישנם כמה סוגי הרחקות, נידוי, שלא לקוברו וגם בהם הולך ומוסיף לפי הצורך והעניין וכפי ראות עיני בית הדין, כשהמטרה לא להשתמש מיד בכל האמצעים העומדים לרשות בית הדין אלא בהדרגה. גם בנידון דידן השימוש בהליך הפלילי בבית המשפט ובעונשים הפליליים שבחוק חייב להתבצע בהדרגה, לפי הצורך ולפי ראות עיני בית הדין והחלטתו.

המעייין בפד"ר חלק ח עמוד 128 הרכב בראשות הגאון הרב יעקב ניסן רוזנטל זצ"ל, יראה שכבר אז כתבו הדיינים וז"ל: "ומכאן פנייתנו לאלה שהדבר מסור בידם, לסדר חוק כפייה גם לאלו היושבים כבר בבית הסוהר, אם על ידי כפייה בשוטים כדינא דגמרא או צינוק וכדומה, ואז לא יישארו בנות ישראל עגונות", עכ"ל. אין ספק שכוונתם לענישה ולכפייה נלוות של בית המשפט האזרחי. כך גם עולה מדברי הרב שילה רפאל זצ"ל (בכתב עת תורה שבעל פה כרך כב עמוד 80), שכתב: "יש מקום לשקול לנקוט באמצעים חמורים יותר כלפי סרבני גט למיניהם במקרה שהבעל נתון במאסר במשך תקופה מסוימת והוא עומד בסירובו [...] שלפסקי בתי הדין הרבניים בישראל יהיו 'שיניים' ובנות ישראל לא תשארנה עגונות ח"ו". ולא ראינו שראו בכך שתי כפיות או שחששו ששתי כפיות יהיו עישוי שלא כדיון.

עוד טען כבוד הרב, שכשיש כפייה כדיון של בית דין של ישראל, בביצוע התערב בית דין של גוים 'שאינו לו סמכות', נעשה כאן שילוב של כוחות כשרים וכוחות אחרים, לפי התוספות גם רב הונא מודה שזה לא כפייה כדיון.

גם כאן לאחר בקשת המחילה, נשאל על סמך מה קבע כבוד הרב שלבית המשפט אין סמכות, כאילו הוא פועל מעצמו, הרי כל הפעלתו של ההליך הפלילי לא הייתה מונעת ללא החלטת בית הדין הרבני המתירה זאת. וללא החלטת בית הדין הרבני ההליך הפלילי לא יופעל ובית המשפט לא יוכל להטיל על הבעל עונש פלילי על כך שלא שמע להוראות בית הדין. וכפי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שכתבנו, ההליך הפלילי כאן משמש 'ככלי הדיינים' והווי כאומרים לו 'עשה מה שישראל אומר לך', וכמו שכתוב במשנה בגיטין פח, ואם כן אף לדעת התוספות יודה רב הונא שהכפייה כדין.

עוד יש להוסיף ולומר, שאין בית המשפט מוסיפים דבר בכפייה שלהם, ושלא כדברי הרב, שאמר "נראה שיש גם דברים שהם הוסיפו, במקרה דנן יש תוספת הפחדה, כי מבית דין של ישראל צפוי לו רק עונש של כפייה על הגט. על כן הוא עושה חשבון האם כדי להוציא את הנשמה לאשתו הוא יכול שנתיים לסבול בכלא הישראלי ואחר כך ישחררו אותו מהמאסר, וזו כפייה לא גמורה. והוא יכול לסבול את הכלא במצב שכזה. אך ברגע שהתערב פסק דין פלילי, הוא יודע שמעבר למה שהוא ישב שנתיים מאסר, הוא יוכל לשבת ארבע שנים נוספות בגלל פסיקת בית משפט הפלילי, ודבר זה מלחיץ אותו עוד יותר".

דברים אלה, אחר בקשת המחילה, אינם מדויקים. שהרי עינינו רואות נכון להיום שישנם אסירים היושבים בכלא למעלה מעשר שנים, על פי פסק בית דין רבני, והם לא מוכנים ליתן את הגט על אף שיודעים שהם יכולים לישב כך עוד ועוד ובית הדין לא שחררם עד סוף חייהם. ונמצא שאין ייסוד מוצק לומר שבגלל פסיקת בית משפט הפלילי הדבר ילחיץ אותו עוד יותר. אמנם בחוק מובא שאם הטילו על הבעל הסרבן עונש פלילי אף אם נתן לאחר מכן את הגט הוא לא ישוחרר עד שירצה את עונשו. אך זו עצמה מהותה של הסנקציה, והיא סנקציה טובה בכדי שהבעל ידע ויעשה חושבים אם כדאי או לא כדאי לו להישמע לבית הדין. ויש לומר שאף לרב הונא שאומר אגב אונסא גמר ומקני, גם במקרה דידן גמר ומקני. ובפרט שהפעלת ההליך הפלילי היא כדי שישמעו לבית הדין ולמעשה בית המשפט הוא שליח של בית הדין בביצוע הכפייה. לדברי הרב, הוא אינו מאמין שבית משפט האזרחי יאמר שהוא נותן את העונש לבעל כדי לממש את פסק הדין של תורה. אך גם כאן, צריך לזכור שמדובר בהליך פלילי ובהנחיית פרקליט המדינה שכולו נוסח ומופעל כדי לכפות את הבעל לבצע את מה שבית הדין הרבני הורה לבעל, לתת את הגט.

לסיכום:

בשונה מהחששות ההלכתיים שהעלה הרב איזירר, הרי שכל הנוהל להפעלת ההליך הפלילי גובש ומופעל אך ורק כדי שהבעל יעשה מה שבית הדין מורה לו, ומתוך רצון של המדינה שהדבר יעשה בלא שהגט חלילה ייפסל.

עוד הוסיף הרב איזירר ורמז בדבריו על חשש מ'מדרון החלקלק', היינו חשש שבעתיד ינצלו אינשי דלא מעלי את החוק לכפייה שלא כדין.

יש להעיר שאכן החשש קיים, וכאן המקום לומר באופן ברור שאם חלילה יעשה שימוש לא נכון ולא ראוי בחוק, עלול להיווצר חשש של גט מעושה שלא כדין על כל המשתמע מכך. לכן על כלל העוסקים במלאכה לתת את דעתם לעשות את הדברים כדת וכדין.

לכך נצרך את ההערות שהעירו הדיינים, הרב בלייכר והרב שרמן.

הרב בלייכר העיר שכשבית המשפט אומר שהוא עושה את זה מכוח פסק דין של בית הדין הרבני הוא למעשה מצהיר שהוא שליח של בית הדין, ואין כל חשש של גט מעושה שלא כדין. והרב שרמן אמר שאם יתקיימו שלושת התנאים, והחשוב ביותר התנאי השלישי של התייעצות עם הנהלת בתי הדין הרבניים והיעוץ המשפטי לשיפוט הרבני אשר ייתנו 'אור ירוק' לשימוש בהליכים שבחוק, והוא התנאי החשוב ביותר לדבריו, הרי שהגט שיינתן בעקבות כך יהיה כשר. הרב איזירר הגיב על כך ואמר: "על המנכ"ל הנוכחי אני סומך אני לא יודע מי יהיה הבא". אין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ספק שהדברים נאמרו כדי ליצור רשתות בטחון שימנעו מצב של שימוש בחוק לכפייה שלא כדין. ואין ספק שעל הדיינים שמוציאים פסק דין מעין זה לתת את דעתם שלא יצא מכשול או תקלה מתחת ידיהם, ודי למבין.

מכל האמור נראה שמעיקר הדין אין בהשתתפות עונש מאסר פלילי משום כפייה על ידי ערכאות שאסורה, כפי שעולה מהסבר האחרונים למחלוקת הרא"ש והרמ"ה, ומדבריהם של גדולי הדור הקודם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגרש"ז אויירבאך זצ"ל ביחס לחוק הגירושין בארה"ב.

לאמור נמצא שמותר לבית הדין להורות לענוש סרבן גט במאסר פלילי על ידי בית המשפט ואין בכך משום גט מעושה שלא כדין.

ולרווחא דמילתא ניתן לצרף את דברי הרבנים הגאונים בעל היביע אומר מרן הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל ועוד, אשר הובאו לעיל, הסוברים שאין במאסר של ימינו משום כפייה על הגט מפני שתנאי המאסר בימינו נוחים יותר.

מהותו של ההליך פלילי על סרבן גט

עתה נפנה לבירור לשון החוק והנחיית פרקליט המדינה, ונראה כי לא מתעורר בהליך זה חשש לגט מעושה.

הסעיף בחוק שבגיננו אמור להיפתח ההליך הפלילי כנגד סרבן הגט ולהטיל עליו עונשי מאסר פליליים, הוא סעיף 287 לחוק העונשין, תשל"ז-1977:

287. (א) המפר הוראה שניתנה כשורה מאת בית משפט או מאת פקיד או אדם הפועל בתפקיד רשמי ומוסמך לאותו ענין, דינו – מאסר שנתיים.

(ב) המפר הוראה מהוראות צו שניתן מאת בית משפט לשם הגנה על חייו, גופו או שלומו של אדם אחר מפני המפר, דינו – מאסר ארבע שנים.

ניתן להיווכח כי העונש שניתן בחוק הוא על עצם הפרת ה"הוראה שניתנה" על ידי בית הדין הרבני המחייבת את הבעל לתת גט לאשתו. או במילים אחרות, ההליך הפלילי אשר המדינה מפעילה כנגד הסרבן הוא עונש על כך שלא ביצע את מה שבית הדין הורה לו.

לכך הוסיפה הנחיית פרקליט המדינה – מספר 2.24, בשם "מדיניות העמדה לדין וענישה בגין אי קיום צו שיפוטי של בית הדין הרבני למתן או קבלת גט" – בסעיף 3 להנחיה, כי מאחר שעיוון האישה על ידי סרבן הגט פוגע קשות בשלומה וחירותה של האישה, הרי ש"הסעיף המתאים למקרים של אי ציות לצו של בית הדין הרבני ל'כפיית גט' הוא סעיף 287 (ב), שכן המדובר בפגיעה קשה ומהותית בשלומה של בן הזוג מסורב הגט", סעיף שבו העונש המרבי מוכפל משנתיים מאסר לארבע שנות מאסר.

מקריאת הוראות הנחיה זו, אשר נוסחה יחד עם הייעוץ המשפטי של בתי הדין הרבניים וקיבלה את הסכמתו של מנהל בתי הדין, עולה בבירור כי מטרתה היא להוות כלי נוסף מכלי הדיינים אשר ישמש את הדיינים לשם כפיית הסרבן לשחרר את אשתו בגט, בהתאם להוראת בית הדין.

עד היום לא הופעל במדינת ישראל הליך פלילי כלפי בעל מעגן בגין סרבנותו, זאת מתוך רצון שלא להביא חלילה לגט מעושה. עתה, אחר שנוסחה הנחיית הפרקליט, מוזכר בה כמה וכמה פעמים הצורך בזהירות הרבה בהפעלתה ובחובת ההיוועצות לשם כך עם בתי הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרבניים, וכל זאת בכדי להימנע מהפיכתו של הגט, חלילה, לגט מעושה. וכך כותב פרקליט המדינה בסעיף 6 להנחיית פרקליט המדינה:

מאחר ותקפות הגט במישור ההלכתי מותנית, כאמור, ברצונו החופשי של הבעל (שאם לא כן, יוביל הדבר לבטלות הגט בשל היותו "גט מעושה") הרי שנדרשת זהירות והקפדה מרבית על כך שלצד הסנקציות המוטלות, יחשב הגט ככזה שניתן מרצון ויהיה תקף על פי הדין ההלכתי.

הוראה זו חוזרת על עצמה בהנחיה ומורה, בפרק הנקרא "היחס שבין שימוש בהליך הפלילי לבין תקפות הגט", בסעיף 11 להנחיה:

מאחר ותוקפו ההלכתי של הגט נקבע על ידי בית הדין הרבני, קיימת חשיבות רבה לכך שהשימוש בהליך ובסנקציה הפלילית, יעשה באופן המביא בחשבון את המבחנים ההלכתיים לתקפותו של הגט.

הרי שמערכת המשפט בישראל מודעת היטב לחשש זה של 'גט מעושה' ונוהרת ממנו, מתוך רצון כן ואמתי להימנע מאפשרות פסילת הגט בעקבות כך, שאז חלילה יצא שכרינו בהפסדנו. על דרך זו מגדירה גם הנחיית פרקליט המדינה את מטרתה ותכליתה של הפעלת הליך פלילי זה נגן סרבן הגט. ההנחיה הפרקליט מצביעה על שלוש המטרות העיקריות מבחינת הדין הפלילי להענשת הסרבן על סרבנותו: א. "תיוג הסרבן כעברייני פלילי הפוגע באינטרסים וערכים ציבוריים כלליים ולא רק בנפגעת (מסורבת הגט)"; ב. ענישה כגמול על הפגיעה באישה ו"במערכת השלטונית שנתנה את הצו", קרי בתי הדין הרבניים; ג. וכן הרתעה כלפי שאר הסרבנים 'הפוטנציאליים'. לאחר ציון מטרות אלה, השייכות לתחום ההליך הפלילי, מוסיפה ההנחיה ומורה על המגמה הכללית שבהליך, בסעיף 10:

לצד התכליות האמורות, וכהשלכה משנית, שימוש בהליך הפלילי יכול לשמש כאמצעי נוסף לעידוד הסרבן ליתן גט.

לשם הבטחת ניתוב ההליך הפלילי בהתאם להוראת בית הדין הרבני, וזאת כאמור, כדי להימנע מפגיעה חלילה בכשרותו של הגט, הניח פרקליט המדינה בהנחיותיו שלושה תנאים מצטברים (בסעיף 12 להנחיה), שבלעדיהם לא ניתן יהיה לפתוח בהליך הפלילי, ואלו שלושת התנאים:

12. נוכח האמור, ככלל, ועל מנת לשלול אפשרות שגט שיינתן בשל הליך פלילי יחשב כ"גט מעושה" שהינו בטל, פתיחה בחקירה והעמדה לדין של סרבן גט תעשה רק בהתקיים התנאים המצטברים הבאים:

(1) בית הדין הורה על "כפיית גט";

(2) חלפו 61 ימים ממתן הצו ל"כפיית גט" והגט לא ניתן;

(3) התביעה קיימה היוועצות עם הייעוץ המשפטי של בתי הדין הרבניים טרם נקיטת הליכים פליליים, וזאת כדי למנוע את הסיכון ל"גט מעושה".

הנחיה זו אינה מסתפקת בהוצאת פסק דין המחייב את הצדדים להתגרש, אלא מצריכה תחילה החלטה שיפוטית של בית הדין הרבני המורה על "כפיית גט". אולם, גם לאחר הוצאת החלטה כזו של בית הדין לא דיי לשם פתיחה בהליך, ופרקליטות המדינה קיבלה על עצמה חובה לקיים תמיד "היוועצות עם הייעוץ המשפטי של בתי הדין הרבניים טרם נקיטת הליכים פליליים". בהמשך הדברים ההנחיה חוזרת ומבהירה, כי "וזאת כדי למנוע את הסיכון ל'גט מעושה'". אגב, בהליך גיבוש ההנחיות הודיע הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני לפרקליטות, כי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הם מבחינתם ימליצו להפעיל את ההליך הפלילי אך ורק לאחר מתן החלטה מפורשת של בית הדין הרבני הקובעת כי במקרה הספציפי אין כל חשש עקב כך לגט מעושה, וזאת כדי להוסיף משנה זהירות מפסילת הגט.

לאור זאת יש להדגיש ולחדד, כי ההליך הפלילי בעיקרו בא להעניש על מעשה העבר ואינו בא במטרה לכפות ציות על פעולה ספציפית בעתיד. לכן מבחינת ההליך הפלילי כשלעצמו, העונש שמושת על הסרבן אינו בא באופן ישיר כדי לכפות עליו את הגט בעתיד, אלא להענישו על שלא נשמע להוראותיו השיפוטיות של בית הדין הרבני. לכן, מבחינת הדין הפלילי עצמו תכלית העונש אינה לצורך כפיית גט. אמנם, נכון שמדינת ישראל, ובכללה בתי הדין הרבניים בשיתוף עם פרקליטות המדינה, משתמשים בכלי ענישתי זה כדי להשפיע על סרבן הגט ולכפותו לתת את הגט, אך מטרה זו נעשית באופן מוצהר ומפורש כדי לכפות את הסרבן להישמע לחיובו של בית הדין לתת גט, וזאת מתוך מטרה מפורשת וברורה – כדי להוציא גט כשר שאינו מעושה. מטרה זו הרי היא ממש כדברי המשנה בגיטין והשולחן ערוך אבן העזר סימן קל"ד סעיף ט' – "עשה מה שישראל אומרים לך", שהגט בעקבותיו כשר.

במסגרת זו יש גם להעיר, כי אם בסופו של יום יתרצה סרבן הגט וייתן גט פיטורין לאשתו, לאור השילוב בין הליך פלילי שהוא 'עונשי' במהותו על מעשה העבר, יחד עם מגמתה של המדינה להביא לציות הבעל להוראת בית הדין, הרי שאין בכך כדי להביא באופן אוטומטי להפסקת ההליך כנגדו או לשחרורו ממאסר, אך בהחלט יש בהיענותו להוראת בית הדין כדי להיטיב את מצבו.

בהתאם לכך הורתה ההנחיה, בסעיף 13 להנחיות, כי:

13. לצורך קבלת החלטה לעניין פתיחה בחקירה והעמדה לדין בגין סרבנות גט, ישקלו השיקולים הבאים (אין מדובר ברשימה ממצה):

(3) חזרתו של סרבן הגט מסירובו. כמפורט לעיל, עיקר תכלית קיומו של הליך פלילי נגד סרבן גט היא שיקולי גמול והרתעה כללית, ולכן, אין במתן הגט בשלב מאוחר בכדי להוביל, מניה וביה, לסגירת תיק החקירה או לביטול כתב האישום. ואולם, אין באמור כדי לשלול מתן משקל לנתון זה.

בנוסף מורה סעיף 22 להנחיה לגבי שיקולי מדיניות הענישה:

22. חזר בו סרבן הגט מסירובו טרם שלב הטיעונים לעונש, יהווה הדבר שיקול להקלה בעונשו, אך עדיין, ככלל, יש לעמוד על הרשעה וענישה מוחשית, ובלבד שלא נמצא טעם חריג להימנע מכך.

וכך גם לגבי קיצור תקופת העונש, מורה סעיף 23 להנחיה:

23. חזר בו סרבן הגט מסירובו לאחר שנגזר דינו, תביא התביעה עניין זה במניין שיקוליה לגיבוש עמדתה בפני וועדת השחרורים בעניינו.

העולה מכל האמור לעיל, כי בנידון דידן, היות ובית המשפט בבואו לדון בעונש שיושת על סרבן הגט, עושה זאת לאחר החלטת בית דין על כפייה בגט, ועילת התביעה היא בגין אי ציות להוראת בית הדין הרבני, וכן כל ההליך נעשה על ידי פרקליטות המדינה רק לאחר ובעקבות ציוויו של בית הדין הרבני, ורק אחר היוועצות עם היועץ המשפטי של בתי הדין הרבניים, וכל זאת כאמור מתוך מטרה למנוע גט מעושה שלא כדין, נראה שלכל הדעות האמורות לעיל הרי שהגט שיינתן בעקבות כך יהיה כשר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאור כל האמור, מבוקש בזה מהייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני להפנות החלטה זו, וכל החומר הנדרש מתיק בית הדין בנדון אל פרקליטות המדינה כדי שזו תפתח בהליך פלילי כנגד [א] בגין עבירה על סעיף 287(ב) לחוק העונשין, תשל"ז-1977, בהתאם להנחיית פרקליט המדינה, מספר 2.24.

החלטה זו מותרת בפרסום אחר השמטת הפרטים המזהים.

ניתן ביום י"ח בסיון התשע"ז (12/06/2017).

הרב אלעד עלי

הרב בן ציון הכהן רבין

הרב דניאל אדרי – אב"ד